

LÄHISUHDEVÄKIVALLAN VASTAINEN TYÖ VANTAALLA

VÄKIVALLATON VANTAA

Tunnistaminen – auttaminen – yhteistoiminta

**Toimintasuunnitelma
2018 - 2021**

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	2
2 LÄHISUHDEVÄKIVALLAN VASTAISEN TYÖN PERUSTEET JA YHDYSPINNAT	5
2.1 Euroopan neuvoston yleissopimus eli. ns. Istanbulin sopimus	5
2.2 Lain velvoitteet	6
2.3 Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus	7
2.4. Vantaan turvallisuustyö	7
2.5. Vantaan hyvinvointityö	7
3 LÄHISUHDEVÄKIVALTA ILMIÖNÄ	7
3.1. Lähisuhdeväkivallan laajuudesta	10
3.2 Lähisuhdeväkivallan seurauksista	17
4 LÄHISUHDEVÄKIVALLAN VASTAINEN TYÖ VANTAALLA	20
4.1 Yleiset tavoitteet	24
4.2 Lähisuhdeväkivallan vastainen työ yhteistoimintana	25
4.2.1 Tavoitteet	25
4.2.2 Teot	25
4.2.3 Yhteistoiminnan järjestäminen	27

LÄHTEET**LIITTEET**

Liite 1: Lähisuhdeväkivalta – osaamisen vahvistaminen -koulutusmoduulit

1 JOHDANTO

Väkivalta on monta asiaa. Se on hyvin monimutkainen ja monimuotoinen ilmiö yhteiskunnassa. Väkivalta on ihmisoikeuskysymys, sukupuolten tasa-arvon kysymys ja kaikkien ihmisten yhdenvertaisuuden kysymys. Se on maailmanlaajuinen, kansallinen ja paikallinen ongelma, jossa kaikki liittyy lopulta kaikkeen. Se on psykologiaa, lääketiedettä, hoitotiedettä, sosiaalityötä, sosiologiaa, juridiikkaa ja kriminologiaa. Väkivallan inhimillinen ja taloudellinen hinta on kova. Se on kuitenkin myös ihmisen toimintaa, joten siihen on mahdollista vaikuttaa. Väkivallan vastainen työ ja varhainen puuttuminen säästävät yhteiskunnan varoja sekä vähentävät inhimillistä kärsimystä. Väkivaltaan puuttuminen kuuluu kaikille.

Naisiin kohdistuva väkivalta on vakava ihmisoikeusongelma myös Suomessa. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuksen http://stm.fi/artikkeli/-/asset_publisher/suomessa-arvioidaan-lahisuhdevakivallasta-aiheutuvat-kustannukset mukaan lähisuhdeväkivallasta aiheutuvat kustannukset tullaan arvioimaan, koska näitä kustannuksia on arvioitu Suomessa viimeksi 2000-luvun alussa (Piispa, Minna & Heiskanen, Markku, 2000). Tällöin laskettiin, että Suomessa syntyy naisiin kohdistuvan väkivallan vuoksi välittömiä kustannuksia noin 48 miljoonaa euroa vuodessa. Kustannukset syntyvät terveydenhoidossa sekä sosiaali- ja oikeussektoreilla. Samat tutkijat selvittivät muutamaa vuotta myöhemmin kustannuksia Hämeenlinnan alueella. Esimerkkikaupungin tulokseksi saatiin 1,2 miljoonaa euroa välittömiä kustannuksia vuodessa. Tämän perusteella on arvioitu, että Suomessa lähisuhdeväkivallasta aiheutuvat kustannukset olisivat noin 90 miljoonaa euroa vuosittain.

Talouden näkökulmasta lähisuhdeväkivallan vastainen työ vähentää välittömiä kustannuksia, kuten sairaus- ja terveydenhoitokuluja, ansionmenetyksiä, työstä poissaoloja ja kuolemantapauksesta aiheutuvia välittömiä kuluja. Se vähentää myös välillisiä kustannuksia, kuten kriisi- ja sosiaalipäivystys-, lasten sijaishuolto-, turvakoti- ja oikeudenkäyntikuluja sekä kuolemantapauksia ynnä muita vastaavia tapahtumia yhteiskunnassa. Inhimillisesti ottaen lähisuhdeväkivallan vastainen työ vähentää pelkoa ja kärsimystä sekä lievittää surua ihmisten arjessa. Nämä muutokset edellyttävät asianmukaisia resursseja, joita tarvitaan sisällön tuottamiseen ja käytännön toimintaan sekä asiakastyön ja palvelujärjestelmien rakenteiden kehittämiseen, henkilöstön kouluttautumiseen ja lähisuhdeväkivallan vastaisen työn ohjaamiseen ja johtamiseen.

Vantaan lähisuhdeväkivallan vastaisen työn toimintasuunnitelmassa käytetään lähisuhdeväkivallan käsitettä perhe- ja lähisuhdeväkivallan sijaan, koska lähisuhdeväkivalta on terminä ketterämpi puhekielessä. **Lähisuhdeväkivalta käsitteenä** tarkoittaa tässä yhteydessä siis **sekä perhe- ja parisuhdeväkivaltaa että kaikkinaista kaltoinkohtelua** (ikä, sukupuoli, uskonto, sairaus ja / tai vamma). Samoin lähisuhdeväkivallan käsitteen sisään ymmärretään **ympärileikkaus, kunniaväkivalta ja vainoaminen**. Kun käytetään lähisuhdeväkivallan termiä, rajataan tällöin ulkopuolelle katuväkivalta, joka yleensä uhkaa tai tapahtuu tuntemattoman tekijän taholta. **Näillä terminologiavalinnoilla ja**

käyttöön otetun käsitteen määrittelyllä ei rajata kuitenkaan tiettyjen väkivallan tekojen eri osapuolia palvelujärjestelmän ulkopuolelle. Näitä tekoja, jotka myös ymmärretään osaksi väkivallan vastaista työtä lähisuhdeväkivaltakysymysten ratkaisuisissa, ovat esimerkiksi **raiskaus, seksuaalinen häirintä ja hyväksikäyttö niin sosiaalisessa mediassa kuin elävässä elämässä.** Internet on tuonut mukanaan uusia kiusaamisen ja väkivallan muotoja. Lapset ja nuoret kohtaavat kiusaamista ja uhkailua internetissä ja matkapuhelimilla. Erityisesti tyttöihin kohdistuu internetissä myös seksuaalista häirintää ja ehdottelua, mikä joissain tilanteissa johtaa fyysiseenkin hyväksikäyttöön.

Vantaan lähisuhdeväkivallan vastaisen työn toimintasuunnitelma perustuu STM:n ja AVI:n antamiin säädöksiin ja ohjeistukseen (213). Toimintasuunnitelmassa tulee kuvata sitä, miten kunnassa halutaan kehittää yhteistoimintaa, miten lähisuhdeväkivalta ilmionä ja tekoina tunnistetaan ja miten siihen puututaan sekä miten tarvittavia palveluja järjestetään. Järjestämistä varten huomioidaan koko väestö ja erityisesti esimerkiksi lapset, ikäihmiset, vammaiset sekä maahanmuuttajataustaiset henkilöt. Annetussa ohjeistuksessa veloitetaan kuntia myös asettamaan toimintasuunnitelman valmistelua ja toteuttamista varten monialainen ja moniammatillinen yhteistyöryhmä, jossa ovat edustettuna mm. sosiaali- ja terveys-, koulu- ja nuorisotoimi, asukaspalvelut, poliisi, järjestöt sekä seurakunta. Vantaalla on jo vuosikymmenen ajan toiminut poikkihallinnollinen lähisuhdeväkivallan ehkäisytyöryhmä, joka on AVI:n antaman ohjeen mukainen. Toimintasuunnitelma 2018–2021 on tehty yhteistoiminnallisesti tässä työryhmässä ja se on osa Vantaan turvallisuus- ja hyvinvointiohjelmaa ja hyvinvointikertomusta. Vantaan lähisuhdeväkivallan vastaisen työn toimintasuunnitelma laaditaan kerran valtuustokaudessa ja sen edellyttämät kehittämistarpeet ja resurssit sisällytetään kunnan toiminta- ja taloussuunnitelmaan.

Lähisuhdeväkivallan ehkäisytyön strategisessa suunnittelussa tulee sosiaali- ja terveysministeriön ja aluehallintoviraston (2013) antamien ohjeiden mukaan huomioida seuraavat näkökohdat, joita mukaillen on laadittu myös tämä toimintasuunnitelma:

- lähisuhdeväkivallan yleisyyden kuvaaminen
- lähisuhdeväkivallan ennaltaehkäisy ja varhainen puuttuminen
- ammattilaisten osaamisen turvaaminen
- lähisuhdeväkivallasta kärsivien palvelujen järjestäminen
- eri toimijoiden vastuun ja työnjaon määrittäminen
- lähisuhdeväkivaltatyön toteutuksen seuranta ja arviointi.

2 LÄHISUHDEVÄKIVALLAN VASTAISEN TYÖN PERUSTEET JA YHDYSPINNAT

2.1 Euroopan neuvoston yleissopimus eli ns. Istanbulin sopimus

Euroopan neuvoston yleissopimus naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta (jäljempänä Istanbulin sopimus tai sopimus, Sops 53/2015)

<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-3970-7> astui Suomessa voimaan 1.8.2015. Istanbulin sopimus kattaa kaikki naisiin kohdistuvan väkivallan muodot. Sopimus kannustaa osapuolia soveltamaan sopimusta kaikkiin perheväkivallan uhreihin, kiinnittäen erityistä huomiota naisiin ja tyttöihin sukupuoleen perustuvan väkivallan uhreina. Suomessa sopimusta sovelletaan myös miehiin ja poikiin, joihin kohdistuu perheväkivaltaa. Istanbulin sopimus painottuu väkivallan ennaltaehkäisyyn, mutta se sisältää runsaasti velvoitteita myös väkivallan uhrien suojelemiseksi ja auttamiseksi sekä väkivallan tekijöiden saattamiseksi rikosoikeudelliseen vastuuseen teoistaan. Lisäksi sopimus edellyttää osapuolilta sen velvoitteiden toimeenpanon yhteensovittamista, johon tämä toimeenpanosuunnitelma Suomen osalta tähtää. Toimenpiteitä on yhteensä 46, ja ne kohdentuvat eri hallinnonaloille. Niiden toimeenpano käynnistyy pääosin vuonna 2018, ja järjestöt ovat mukana usean artikkelin toimeenpanossa.

Sosiaali- ja terveysministeriön (192/2017) mukaan tavoitteisiin päästään muun muassa kehittämällä yhteistyötä, uhrien tukipalveluja ja väkivallan tekijöiden hoito-ohjelmia sekä tehostamalla tiedonkeruuta ja tilastointia. Sopimus painottaa ennaltaehkäisyä, mutta se sisältää runsaasti velvoitteita myös väkivallan uhrien suojelemiseksi ja väkivallan tekijöiden saattamiseksi rikosoikeudelliseen vastuuseen teoistaan. Koulutukseen ja valistukseen panostetaan. Toimeenpanosuunnitelmaan on kirjattu myös monia käytännön toimia uhrien auttamiseksi. Turvakotien alueellista saatavuutta parannetaan lisäämällä turvakotipaikkoja eri puolilla Suomea. Seksuaalirikosten uhreille tarkoitettuja SERI-tukikeskuksia on tulossa Helsingin lisäksi ensi vaiheessa Turkuun ja Tampereelle. Ammattihenkilöstöä koulutetaan, jotta he tuntevat nykyistä paremmin ilmoitusvelvollisuutensa liittyen esimerkiksi naisten sukuelinten silpomiseen. Koulutuksella lisätään poliisien, syyttäjien ja tuomareiden osaamista uhrin sensitiivisestä kohtaamisesta ja traumatuntemuksesta. Turvapaikanhakijoille ja kotoutumispalvelujen piirissä oleville maahanmuuttajille lisätään valistusta yhdenvertaisuudesta ja tasa-arvosta.

Toimeenpanosuunnitelma laaditaan neljäksi vuodeksi kerrallaan, mutta sen toteutumista seurataan vuosittain ja sitä täydennetään tarvittaessa. Toistaiseksi suunnitelman toimeenpanemiseksi ei ole osoitettu erillistä määrärahaa, vaan toimenpiteiden rahoitus vahvistetaan ministeriöiden määrärahasuunnittelussa vuosittain. Osalle toimenpiteistä on jo arvioitu rahoitustarve. Toimeenpanosuunnitelmassa on otettu huomioon tuleva sote- ja maakuntauudistus, joka liittyy monilta osin myös Istanbulin sopimuksessa määriteltyihin palveluihin. <http://stm.fi/hanke?tunnus=STM103:00/2016>

EU:n perusoikeusviraston vuonna 2014 julkaiseman tutkimuksen http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2014-vaw-survey-factsheet_fi.pdf mukaan 30 prosenttia 18-74 -vuotiaista suomalaisista naisista on kokenut fyysistä tai seksuaalista väkivaltaa nykyisen tai entisen kumppaninsa tekemänä. Suomi on saanut kansainvälisiltä toimijoilta useita huomautuksia siitä, että toimet naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisemiseksi ovat olleet riittämättömiä. Fyysistä ja/tai seksuaalista parisuhdeväkivaltaa 15-vuotiaana tai sitä vanhempana kokeneista naisista (28 EU-maata) vain Suomi, Tanska ja Latvia kohoavat yli 30 prosentin. Tämä merkitsee sitä, että noin kolmasosa suomalaisista naisista on kokenut tällaista väkivaltaa.

Kunnat ovat avainasemassa väkivallan vastaisessa työssä. Naisiin kohdistuva väkivalta ei poistu sukupuolineutraalilla tai sukupuolisokealla toimintapolitiikalla. Naisiin ja tyttöihin kohdistuva väkivalta on vakava ihmisoikeusongelma, ja sekä kansainvälisen että kansallisen tasa-arvopolitiikan ykkösasioita. Fyysinen väkivalta on helpommin toteennäytettävissä kuin esimerkiksi henkinen väkivalta. Suomessa on erityisesti fyysinen väkivalta kriminalisoitu. <https://www.finlex.fi/fi/laki/smur/1889/18890039001>. Tällaisia rikoksia ovat etenkin seksuaalinen väkivalta, raiskaus ja perheväkivalta.

2.2 Lain velvoitteet

Lainsäädännössä korostetaan väestön hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen liittyvää monialaista toimintaa. Suomen perustuslain mukaisesti kansalaisilla on oikeus koskemattomuuteen, yhdenvertaiseen kohteluun ja turvallisuuteen. Väkivallan ehkäisemisen ja palvelujen järjestämisen vastuu kuuluu kunnalle ja siihen puuttuminen kaikille hallinnonaloille. Kunnilla on velvollisuus [https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon tueksi/lahisuhde_perhevakivallan_ehkaisytyo/kunnilla](https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tueksi/lahisuhde_perhevakivallan_ehkaisytyo/kunnilla) tehdä ehkäisevää väkivaltatyötä. Sosiaalihuoltolaki (164/2014, 11 §) velvoittaa kuntia: kunnan on järjestettävä sosiaalipalveluja mm. lähisuhde- ja perheväkivallasta sekä kaltoinkohtelusta aiheutuvaan tuen tarpeeseen sekä järjestettävä sosiaalipalveluja tuen tarpeessa olevien henkilöiden omaisten ja läheisten tukemiseksi. Lähisuhdeväkivallan ehkäisytyö ja palvelujen järjestämistä vastuu kuuluvat kunnalle ja siihen puuttuminen kuuluu kaikille hallinnonaloille.

Säädösten mukaan lähisuhdeväkivallan ehkäisytyön tulee sisältyä kuntien hyvinvointistrategioihin ja turvallisuussuunnitelmiin omana toimintaohjelmanaan. Jokaisessa kunnassa tulee olla väkivallan ehkäisytyön koordinaattori, joka huolehtii poikkihallinnollisen ja moniammatillisen työn toimivuudesta. Koordinaattori tulee nimetä virallisesti. Tällöin päättäjät ja esimiehet antavat tehtävää hoitavalle oikeutuksen, valtuutuksen ja resurssit tehtävän hoitamiseen. Kunnan johto luo palvelurakenteet ja toimintatavat. Kunnan johdon velvollisuus on luoda toimintaohjelman pohjalta palvelurakenteet ja toimintatavat lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisyä ja avun tarjoamista varten. Lisäksi kaikissa sosiaali- ja terveydenhuollon peruspalveluissa on huolehdittava siitä, että asiakkaat saavat nopeasti kriisiavun ja hoidon väkivallan aiheuttamaan kriisiin. Kuntien johdon tulee huoleh-

tia sosiaali- ja terveydenhuollon henkilökunnan koulutuksesta lähisuhde- ja perheväkivallan kysymyksiin. Henkilökunnalla tulee olla perustietoa lähisuhde- ja perheväkivallasta ilmiönä, väkivallan vaikutuksista hyvinvointiin ja terveyteen sekä väkivallan uhrin kohtaamisesta. Sosiaali- ja terveydenhuollon henkilökunnan tulee tuntea kuntansa toimintatavat lähisuhde- ja perheväkivaltatilanteissa. Paikallisen palveluverkoston tunteminen ja hyvä yhteistyö eri viranomaisten kesken ovat tehokkaan väkivallan ehkäisytyön edellytyksiä. Palvelujen etsiminen ei saa jäädä asiakkaan vastuulle.

2.3 Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus

Suomen hallituksen tasa-arvo-ohjelmassa 2016-2019 <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/75238> naisiin kohdistuvan ja lähisuhdeväkivallan vähentäminen on yksi kuudesta tasa-arvopolitiikan painopisteestä. Toimenpiteitä ovat mm. Istanbulin sopimuksen toimeenpano, turvakotiverkoston vahvistaminen ja ympärivuorokautisen auttavan puhelimen käynnistäminen.

Vantaan kaupungin tasa-arvo ja yhdenvertaisuussuunnitelma http://www.vantaa.fi/hallinto_ ja_talous/talous_ ja_strategia/strategia/tasa-arvo_ ja_yhdenvertaisuus valtuustokaudelle 2017-2020 on hyväksytty kaupunginhallituksessa 14.11.2016 ja merkitty kaupunginvaltuustossa tiedoksi 12.12.2016. Sukupuolten tasa-arvo ja kaikkien ihmisten yhdenvertaisuus ovat perusoikeuksia. Ne ovat myös hyvää hallintoa. Näin ollen tasa-arvoa <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajan-tasa/1986/19860609> ja yhdenvertaisuutta <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141325> on mahdollista pitää jo olemassa olevina, yhteiskunnan perusarvoina, joita kuitenkin joskus rikotaan erilaisin sanoin ja teoin. Tasa-arvolaki ja yhdenvertaisuuslaki vaativat sekä syrjimättömyyttä että tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämistä. Syrjintään voi syyllistyä, vaikka toiminnassa ei olisi tarkoitus toimia syrjivästi.

Vantaalla lähdetään siitä, että tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutuminen tai toteutumattomuus kaupunkimme päätöksenteossa ja palveluissa on seurausta meidän omasta toiminnastamme, johon me kaikki voimme vaikuttaa. Vantaalla tavoitellaan tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta sen vuoksi, että vantaalaiset haluavat elää oikeudenmukaisessa kaupungissa, jonka toimijat kunnioittavat näitä arvoja periaatteessa ja käytännössä. Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus ovat myös keinoja saavuttaa muita päämääriä, esimerkiksi hyvinvointia ja asiakastyytyväisyyttä palveluissa. Tällaisilla asioilla on puolestaan suora yhteys tuottavuuteen ja talouteen.

2.4 Vantaan turvallisuustyö

Valtuustokaudelle 2018–2021 turvallisuuden edistämisen painopisteiksi on päätetty asettaa osallisuuden ja lähiölähtöisen turvallisuustyön lisääminen, lähisuhdeväkivallan ehkäiseminen, monimuotoisesti turvallinen Vantaa ja liikkumisen turvallisuus. Turvallisuustyön toimenpideohjelma vuosille 2018-2021 on parasta aikaa työn alla, joten sitä ei ole vielä dokumentoitu. Uudistetussa

strategiassa turvallisuustyön tavoite on mainittu hyvin yleisellä tasolla. Turvallisuutta käsitellään Vantaan hyvinvointiohjelmassa (kaupunginvaltuusto 9.4.2018) lähinnä lasten, nuorten sekä ikään-tyvien ihmisten kannalta.

2.5 Vantaan hyvinvointityö

Vantaan hyvinvointiohjelmatyö on uudistunut käynnistyneen strategiakauden alussa. Hyvinvointiohjelma on strategiaa toimeenpaneva ohjelma. Se toimii Vantaan kaupungin strategian painopisteen Edistämme asukkaiden hyvinvointia -tavoitteen toteuttamisen työkaluna konkretisoimalla asian toimenpiteiksi hyvinvointiohjelman ja -suunnitelmien tasolla.

Yhteen hyvinvointiohjelmaan on nyt koottu yleisen toimintakehyksen lisäksi lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma, ikääntyneen väestön hyvinvointisuunnitelma ja monikulttuurisuussuunnitelma. Lisäksi ohjelmalla on yhteydet turvallisuussuunnitteluun ja vammaispoliittiseen työhön. Hyvinvointiohjelman keskiössä on yhteinen hyvinvointityö eli asukkaiden hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen sekä hyvinvointierojen kaventaminen. Läpileikkaavina teemoina ovat osallisuus, tasa-arvo, yhdenvertaisuus, turvallisuus sekä kaksikielisyys.

Kouluterveyskyselyn koululaisten koetun terveydentilan ja mielenterveyden mittarit on otettu mukaan hyvinvointiohjelmaan ja sen seurantaan sekä raportointiin. Ikäihmisten hyvinvointia ja palveluja koskevat tavoitteet ovat osa hyvinvointiohjelmakokonaisuutta ja erillinen toimenpidesuunnitelma on valmisteilla. Kaikkien asukkaiden ja vierailijoiden tulee voida kokea olonsa turvalliseksi Vantaalla. Turvallisuuden edistämistä toteutetaan pääosin osana hyvinvointiohjelmaa ja sille tul- laan laatimaan erillinen toimenpidesuunnitelmansa.

3 LÄHISUHDEVÄKIVALTA ILMIÖNÄ

Lähisuhdeväkivalta on hyvin monisyinen ilmiö. Väkivaltaa määritellään ainakin tekopaikan ja teko- tavan mukaan. Sitä määritellään myös väkivallan kohteen ja väkivallan muotojen mukaan. Puhutaan koti- ja katuväkivallasta, perheväkivallasta, parisuhdeväkivallasta, lähisuhdeväkivallasta, perhesurmista, laajennetuista itsemurhista, raiskauksista, lasten pahoinpitelystä tai kuritusväkival- lasta, lapsisurmista, lasten, vanhusten tai vammaisten kaltoinkohtelusta tai hoivan ja huolenpidon laiminlyönnistä ja niin edelleen.

Perheväkivallalla tarkoitetaan yleensä perheen sisällä ja useimmiten kotona tapahtuvaa perheen- jäsenen toiseen kohdistamaa fyysistä tai psyykkistä väkivaltaa tai sen uhkaa, ja sillä on monia ilme- nemisen muotoja. Perheväkivaltaa lähellä oleva käsite on lähisuhdeväkivalta, jonka ohella voidaan puhua myös parisuhdeväkivallasta. Lähisuhdeväkivallalla tarkoitetaan vastaavasti väkivaltaa, jossa

tekijänä on esimerkiksi kohteeksi joutuneen nykyinen tai entinen avo- tai aviokumppani, seurustelukumppani, kaveri, ystävä, sisarus, vanhempi tai lapsi. Siinä on kyse vallan väärinkäytöstä lähisuhhteissa tai uhka tällaisen vallan väärinkäytöstä. Lähisuhdeväkivalta voi ilmetä henkisenä, fyysisenä, taloudellisena, seksuaalisena tai hengellisenä vallankäyttönä. Suomessa näistä puhutaan termeillä perhe- tai lähisuhdeväkivalta, joka käsitteenä kuvaa ilmiötä sukupuolineutraalisti. Monissa maissa käytetään tässä mielessä käsitettä naiseen kohdistuva väkivalta. Esimerkiksi Yhdysvalloissa on määritelty perhesuhde, jolloin perheväkivaltaa (domestic ja family violence) ovat väkivaltarikokset, jotka kohdistuvat tällaisessa suhteessa olevaan henkilöön.

Lähisuhdeväkivalta voi kohdistua sukupuolesta, sosiaalisesta tai taloudellisesta asemasta, koulutuksesta, asumistasosta tai -muodosta riippumatta kehen tahansa henkilöön hänen elämänsä missä ikävaiheessa tahansa. Myös sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvilla on riski joutua kiusatuiksi tai syrjityiksi – väkivallan kohteeksi. Puhutaan myös lasten, vanhusten ja vammaisten kaltoinkohtelusta, millä tarkoitetaan laiminlyönnin eri muotoja sekä fyysistä tai seksuaalista hyväksikäyttöä ja usein vanhusten kaltoinkohtelun yhteydessä myös taloudellista hyväksi käyttöä. Kyse on myös aina ihmisoikeusloukkauksesta. Fyysinen väkivalta eri muodoissaan on aina rangaistava teko, mutta henkinen väkivalta eri muodoissaan on rikosoikeudellisessa rangaistavuusmielessä monimutkaisempaa.

Erityisinä väkivallan muotoina nimetään lasten ympärileikkaus, kunniaväkivalta ja vainoaminen. Tyttöjen ympärileikkauksella tarkoitetaan kaikkia kulttuurisista tai muista ei-hoidollisista syistä tehtäviä toimenpiteitä, joihin liittyy tyttöjen ulkoisten sukuelinten osittainen tai täydellinen poistaminen tai niiden vahingoittaminen jollain muulla tavalla. WHO tuomitsee tyttöjen ja naisten ympärileikkauksen kaikissa muodoissaan, kaikissa olosuhteissa ja kenen tahansa suorittamana. WHO:n mukaan eri puolilla maailmaa elää tällä hetkellä arviolta 100–140 miljoonaa ympärileikattua tyttöä tai naista ja noin kolmella miljoonalla tytöllä vuosittain on riski joutua ympärileikatuksi. Myös pojat saattavat tulla uskontonsa nojalla ympärileikatuiksi ilman terveyden liittyvää syytä.

Häpeään liittyvällä kunniaväkivallalla tarkoitetaan perheissä, suvussa tai yhteisöissä tapahtuvaa kunnian puolustamiseen liittyvää väkivaltaa, alistamista, uhkailua ja jopa murhia sekä elämän rajoittamista, esimerkiksi puuttumista henkilön liikkumiseen, vaatetukseen, seurusteluun ja harrastuksiin. Kunniaväkivalta ei ole aina fyysistä. Kunniaväkivallan taustalla on ajatus, että väkivallan avulla voidaan palauttaa kunnia, jos sitä on loukattu tai pilattu. Monet suvun tai yhteisön jäsenet saattavat osallistua väkivaltaan tai antavat sille tukensa. Perhe tai suku pyrkii säilyttämään tällä tavalla kasvonsa muiden edessä. Kunniaväkivalta koskettaa naisia, miehiä ja lapsia. Länsimaissa kunniaan liittyvää väkivaltaa tapahtuu usein silloin, kun tyttö tai nainen haluaa elää länsimaisten tapojen mukaan ja päästä irti oman kulttuurin perinteisistä tavoista. Perhe tai suku ei aina hyväksy vie-raan maan kulttuuriin sopeutumista ja sen tapojen omaksumista. Kunniaväkivalta on rikos. Suomen lakien mukaan kaikki väkivalta ja uhkailu ovat rikoksia uhrin ja tekijän kulttuurista riippumatta.

Vainoaminen tai vaaniminen eli slangissa stalkkaaminen (engl. sanasta stalk) tarkoittaa jonkun ihmisen ja tämän toiminnan luvaton seuraamista hyväksikäyttämällä erilaisia teknisiä (tietokone, puhelin, posti, rekisterit, tiedotusvälineet) ja muita keinoja (sosiaaliset verkostot, fyysinen seuranta). Vainoaminen on ollut Suomessa rikos vuoden 2014 alusta alkaen. Lain mukaan vainoamiseen syyllistyy henkilö, joka toistuvasti uhkaa, seuraa, tarkkailee, ottaa yhteyttä tai muulla näihin rinnastettavalla tavalla vainoaa toista niin, että se on omiaan aiheuttamaan vainotussa pelkoa tai ahdistusta.

Lasten kaltoinkohtelulla tarkoitetaan lapsen tarpeiden laiminlyöntiä tai kuritusväkivaltaa arjen kaikenlaisissa olosuhteissa. Aikuiset tai vanhemmat voivat laiminlyödä tai olla väkivaltaisia lapsia tai toisiaan kohtaan. Lasten kaltoinkohtelun ehkäisy, tunnistaminen ja varhainen puuttuminen ovat sekä lastensuojelun että terveydenhuollon asia. Lasten kaltoinkohtelua on fyysinen ja henkinen pahoinpitely, seksuaalinen hyväksikäyttö tai laiminlyönti, johon aina liittyy lapsen kehitystarpeisiin vastaamatta jättäminen, kuten emotionaalinen, fyysinen, kognitiivinen ja sosiaalinen laiminlyönti ja muun väkivallan näkeminen.

Vammaisiin lapsiin kohdistuu suurentunut riski altistua väkivallalle <https://thl.fi/fi/web/vammais-palvelujen-kasikirja/lapset-perheet/vammaisiin-lapsiin-kohdistuva-vakivalta>. Väkivallan riskiä lisäävät lapsen fyysinen tai henkinen vamma ja-tai käytösongelmat. Vammaisiin lapsiin kohdistuva väkivalta on moniulotteinen ilmiö. Kokonaisuuden hahmottamista ja väkivallan määrittelyä tyhjentävästi vaikeuttaa muun muassa käsitteellinen moninaisuus. Esimerkiksi käsitteitä lapsen kaltoinkohtelu, laiminlyönti ja lapsiin kohdistuva väkivalta käytetään rinnakkain. Väkivallan tunnistaminen vammaisten lasten kohdalla ei ole aina helppoa, koska väkivallasta aiheutuva vamma saattaa naamioitua muun vammaisuuden taakse. Lapsi saattaa myös olla tietämätön, ettei väkivalta ole sallittua.

Monissa tutkimuksissa on todettu, että vammaisilla tai henkilöllä, jolla on toiminnallisia rajoituksia, on useammin väkivallan, kuten seksuaalisen tai fyysisen väkivallan kokemuksia kuin vammattomilla. Arvioiden mukaan väkivaltaa kohdistuu vammaisiin naisiin 2-10 kertaa enemmän kuin vammattomiin naisiin. Joidenkin tutkimusten mukaan yli puolet vammaisina syntyneistä tai lapsena vammautuneista naisista on kohdannut jonkinlaista väkivaltaa. Useimmin väkivaltaa kohtaavat naiset, joilla on kehitysvamma tai naiset, joilla on ongelmia kommunikoinnissa. Väkivallan tekijä on useimmiten vammaiselle entuudestaan tuttu. Vammaiset naiset ovat usein muita naisia riippuvaisempia toisista. Heidän voi olla vaikea puolustaa itseään väkivaltaa ja hyväksikäyttöä vastaan, erityisesti, jos väkivallan tekijä on uhrin omaishoitaja. Tekijä voi olla myös esimerkiksi uhrin tukihenkilö, opettaja, ohjaaja, vammaiskuljetuksesta vastaava henkilö tai muu omainen.

<https://thl.fi/fi/web/vammais-palvelujen-kasikirja/itsenaisen-elaman-tuki/vakivalta-ja-vammaisuus>

Ikäihmisiin kohdistuvalla kaltoinkohtelulla tarkoitetaan luottamuksellisessa suhteessa tapahtuvaa tekoa tai tekemättä jättämistä, joka vaarantaa ikääntyneen hyvinvoinnin, turvallisuuden tai terveyden. Yleensä kaltoinkohtelulla tarkoitetaan yli 65-vuotiaisiin kohdistuvaa fyysistä ja-tai psyykkistä

väkivaltaa, seksuaalista hyväksikäyttöä, taloudellista hyväksikäyttöä, hoidon ja avun laiminlyöntiä tai muunlaista oikeuksien rajoittamista ja loukkaamista ja ikäihmisen ihmisarvoa alentavaa kohtelua. Kaltoinkohtelu voi olla parisuhde-, perhe- tai lähisuhdeväkivaltaa, jolloin kaltoinkohtelu tapahtuu ikäihmisen läheisessä ihmissuhteessa. Se voi ilmetä myös hoitosuhteessa huonona ja epäeettisenä kohteluna tai palvelujärjestelmän ja yhteiskunnan taholta rakenteellisena kaltoinkohteluna, kuten palveluiden epäämisenä tai ikäsyrajintänä.

3.1. Lähisuhdeväkivallan laajuudesta

Vantaan poliisi tekee lastensuojeluilmoituksen kaikista väkivaltaisista tilanteista, joissa lapset ovat osallisina. Vantaalla poliisille tulleiden kotihälytysten määrä on poliisin tilaston mukaan pysytellyt pienin poikkeuksin lähes samoissa lukumäärissä viime vuosien aikana.

Poliisille tulleet kotihälytykset Vantaalla vuosina 2013-2017 (Niemi 12.4.2018)

Tehtävien lukumäärä / vuosi	2013	2014	2015	2016	2017
Kotihälytys: perheväkivalta	1 126	1 155	1 072	1 159	1 270
Kotihälytys	3 655	3 555	3 222	3 259	3 592

Uskotaan, että lähisuhdeväkivallasta vain pieni osa tulee viranomaisten tietoon ja tilastoiduksi. Tuoreita ja tarkkoja esiintyvyyksilukuja lähisuhdeväkivallasta ei ole systemaattisesti saatavilla. Tilastokeskuksen Rikos- ja pakkokeinotilaston (2014) https://tilastokeskus.fi/til/rpk/2014/15/rpk_2014_15_2015-05-28_tie_001_fi.html mukaan perhe- ja lähisuhdeväkivallasta noin neljännes kohdistuu lapsiin. Vuonna 2014 viranomaisten tietoon tulleissa pari- ja lähisuhdeväkivaltarikoksissa oli 6 900 uhria, mikä on 6,4 prosenttia edellisvuotta vähemmän. Perhe- ja lähisuhdeväkivallan uhreista 69 prosenttia oli naisia. Kuitenkin runsaat puolet törkeistä pahoinpitelyistä kohdistui miehiin. Perhe- ja lähisuhdeväkivaltaan syylliseksi epäillyistä ainakin joka viides (22,6 %) oli naisia. Uhreista hieman vajaa neljännes oli alaikäisiä.

Perhe- ja lähisuhdeväkivalta uhrin sukupuolen mukaan vuosina 2010–2014 tilastoidusta perhe- ja lähisuhdeväkivallasta hieman alle puolet oli avio- ja avopuolisoiden välistä väkivaltaa. Vajaa viidesnes perhe- ja lähisuhdeväkivallasta tapahtui entisten avio- tai avopuolisoiden välillä. Avio- ja avopuolisoiden sekä entisten avio- ja avopuolisoiden välisessä väkivallassa uhri oli nainen noin 80 prosentissa tapauksista. Tässä tilastossa henkilöt katsotaan entiseksi avopariksi, jos he ovat asuneet yhdessä tilastovuotta edeltävänä vuotena, mutta eivät enää tilastovuonna.

Perhe- ja lähisuhdeväkivallan uhrit 2010 - 2014

Uhrin ja epäillyn suhde/vuosi	2010	2011	2012	2013	2014
Yhteensä	5 711	8 224	8 399	7 346	6 873
Epäilty uhrin vanhempi	1 366	1 698	2 078	1 656	1 614
Sisarukset	284	471	430	460	381
Lapsi kohdistanut vanhempaansa	287	380	374	338	343
Puolisoiden välinen yhteensä	2 453	3 915	3 846	3 350	3 117
...Aviopuoliso	1 539	2 405	2 350	2 062	1 891
...Avopuoliso	914	1 510	1 496	1 288	1 226
Entinen aviopuoliso	519	690	596	565	540
Entinen avopuoliso	605	802	807	748	718
Muu samassa taloudessa asuva	197	268	268	229	160

Kaikista tilastoiduista perhe- ja lähisuhdeväkivaltarikoksista noin kaksi kolmannesta oli pahoinpitelyitä ja neljännes lieviä pahoinpitelyitä. Lapsen seksuaalisia hyväksikäyttöjä oli noin 2 prosenttia kaikista tapauksista. Syylliseksi epäillyistä hieman vajaa puolet oli tekohetkellä alkoholin tai muun päihteen vaikutuksen alaisena. Perhe- ja lähisuhdeväkivallasta noin 55 prosenttia tapahtui samassa asunnossa asuvien henkilöiden välillä. Uusimmat tutkimukset ja tilastot kertovat, että myös naiset lyövät kumppaneitaan. Puhuttaessa parisuhdeväkivallasta fokus on tavallisesti naisissa, jotka ovat joutuneet puolisoitensa tai seurustelukumppaniensa pahoinpitelemäksi, mutta naiset vahingoittavat kumppaneitaan samalla tavoin kuin miehet. Miesten joutumista parisuhdeväkivallan uhreiksi ei pidä vähätellä, sillä lähisuhteissa tapahtuneista törkeistä pahoinpitelyistä vajaa puolet on naisten tekemiä. Naisten väkivaltaisuus on monisuuntaista. Se ilmenee suhteessa aivan lähimpiin, mutta myös suhteessa lähisukulaisiin, viranomaisiin ja naiseen itseensä.

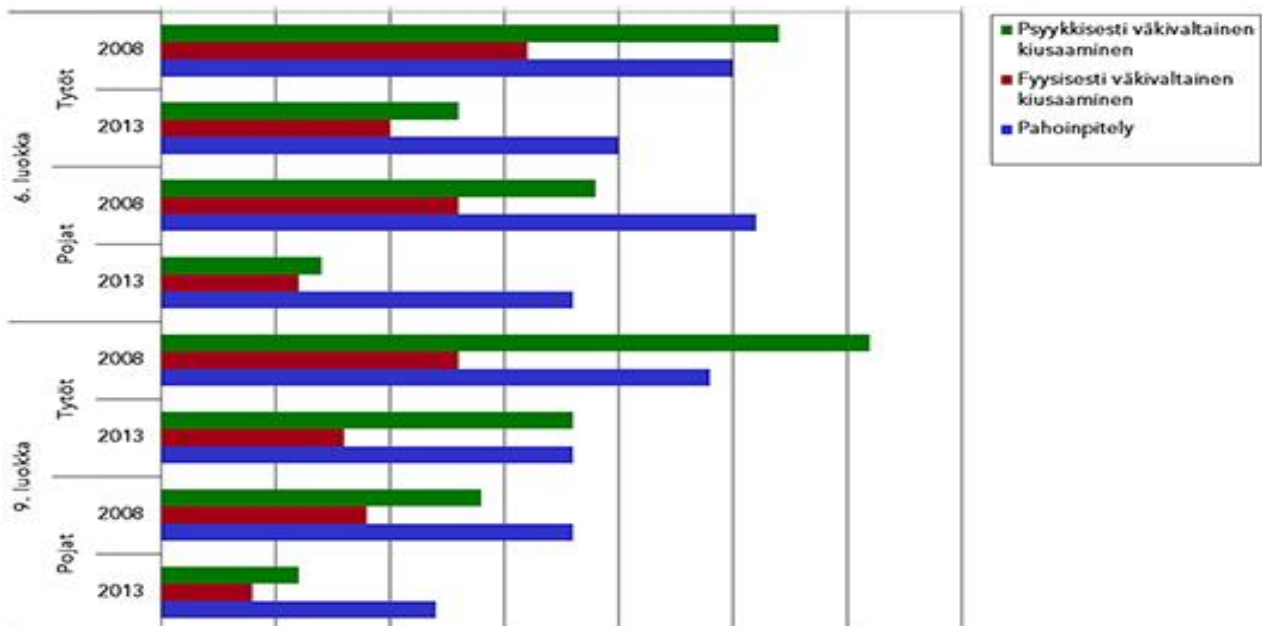
Tilastokeskuksen mukaan vuoden 2011 alussa voimaan tullut lainmuutos lisäsi kirjattujen pahoinpitelyiden määrää huomattavasti. Lainmuutoksen myötä alaikäiseen tai läheiseen kohdistetut lievät pahoinpitelyt tulivat virallisen syytteen alaisiksi. Lainmuutos näyttää myös lisänneen naisten osuutta perhe- ja lähisuhdeväkivaltaan syylliseksi epäillyistä. Vuonna 2010 perhe- ja lähisuhdeväkivaltaan syylliseksi epäillyistä naisia oli 19,3 prosenttia ja vuonna 2014 vastaava osuus oli 22,6 prosenttia. Vanhempien alaikäisiin lapsiinsa kohdistamasta väkivallasta noin kolmannes on naisten tekemää. Naisten tekemän väkivallan osuus on kuitenkin sitä suurempi, mitä nuorempi lapsi on uhrina. Tapauksissa, joissa uhri oli alle 6-vuotias, epäilty oli nainen (lapsen äiti) vajaassa 34 prosentissa. Kun uhri oli 15–17-vuotias, oli epäilty nainen 28,2 prosentissa tapauksista. Absoluuttiset luvut ovat melko pieniä, joten pienetkin muutokset voivat vaikuttaa prosenttimuutoksiin suuresti.

Vanhempien alaikäisiin lapsiinsa kohdistama väkivalta 2014**Uhrin ikä/**

epäillyn sukupuoli	Mies		Nainen		Epäillyt yhteensä lkm
	lkm	%	lkm	%	
0 - 6	398	66,2	203	33,7	601
7 - 14	464	62,8	274	37,1	738
15 - 17	112	71,7	44	28,2	156
Alaikäiset yhteensä	974	65,1	521	34,8	1 495

Viimeisin lapsiuhritutkimus toteutettiin 2013–2014 Poliisiammattikorkeakoulun ja Nuorisotutkimusseuran yhteistyönä. Sen mukaan väkivalta koskettaa lähes kaikkia lasten ja nuorten elämäntilanteita, ja he myös näyttävät joutuvan väkivallan uhreiksi aikuisia useammin. Vaikka lapsiin ja nuoriin kohdistuva väkivalta on siis yhä valitettavan yleinen ilmiö Suomessa, selkein yksittäinen kehitystrendi väkivaltakokemuksissa on myönteinen, sillä väkivaltakokemusten määrä on suhteellisen johdonmukaisesti laskenut vuosien 1988, 2008 ja 2013 välisenä aikana <http://www.haaste.om.fi/fi/index/lehtiarkisto/haaste42014/lastenjanuortenvakivaltakokemuksissalaskentatrendi.html>. Tältä osin tulos vastaa poliisihäiriö- ja lapsiuhritutkimuksen tulosten mukaan myös kansainvälisessä kriminologisessa tutkimuksessa esitettyjä arvioita lasten ja nuorten kohtaaman väkivallan määrän kehityksestä. Muutos on näkyvässä lähes kaikilla osa-alueilla, joista vertailukelpoista tietoa on saatavilla: lapset ja nuoret ovat joutuneet aiempaan verrattuna harvemmin rikoksen uhreiksi, he raportoivat kohtaavansa vähemmän väkivaltaa ikätovereidensä välillä ja vanhempiensa taholta sekä näkevänsä harvemmin väkivaltaa kotonaan. Seksuaalirikokset aikuisten kanssa ovat vähentyneet, ja huolimatta internetin yhä tiiviimmästä kytkeytymisestä lasten ja nuorten arkeen, myös internetissä tapahtuva ehdottelu, häirintä ja kiusaaminen ovat niin ikään viime vuosina pikemminkin vähentyneet kuin lisääntyneet. Vaikka esimerkiksi ikätoverien välinen väkivalta on edelleen melko yleistä, väkivaltakokemusten lasku näkyy kaikkien väkivallan muotojen kohdalla ja erityisen suuri pudotus on tapahtunut henkisen väkivallan kokemisessa.

Samaan aikaan monet lasten ja nuorten väkivaltakokemuksia muokkaavat rakenteelliset taustatekijät ovat säilyttäneet merkityksensä. Väkivaltakokemukset ovat yläasteikäisillä vastaajilla yleisempiä kuin alakouluikäisten joukossa. Pojat kohtaavat enemmän tuntemattoman tekemää väkivaltaa julkisilla paikoilla ja tytöt puolestaan raportoivat yleisemmin väkivaltaa vanhempiensa taholta. Ulkomaalaistaustaisten lasten ja nuorten riski kohdata väkivaltaa näyttää olevan hieman korkeampi kantaväestön lapsiin ja nuoriin verrattuna useimmilla tarkastelluilla osa-alueilla, erityisen selvästi harrastustoiminnassa. Näiltä osin tuoreimmassa lapsiuhritutkimuksessa toistuvat jo aiemmin esitetyt havainnot.

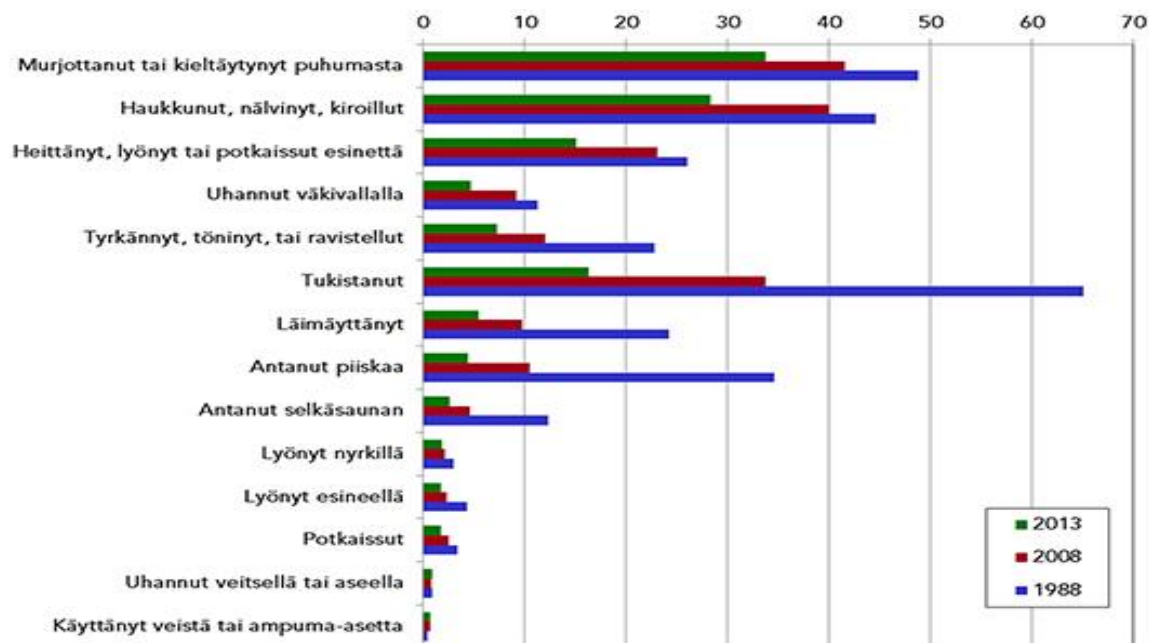
Kuvio 1. Viimeisten 12 kuukauden aikana ikätoverien tekemää väkivaltaa ja kiusaamista kokeneiden osuudet (% kymmenyksinä) luokka-asteen ja sukupuolen mukaan vuosina 2008 ja 2013.

Kotona tapahtuva väkivalta lasten kannalta

Jo vuoden 2008 lapsiuhritutkimuksessa todettiin vanhempien lapsiinsa kohdistaman väkivallan vähentyneen huomattavasti vuoteen 1988 verrattuna https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/152529/Lasten_ja_nuorten_vakivaltakokemukset.pdf?sequence=1. Myönteinen kehitys on jatkunut 2010-luvulle tultaessa. Vaikka kotona tapahtuneiden väkivaltakokemusten määrä on vähentynyt kaikissa väkivallan tyypeissä, erityisen selkeä pudotus on tapahtunut lievässä fyysisessä väkivallassa, ns. kuritusväkivallassa: esimerkiksi tukistamista oli vuoden 2013 aineistossa kokenut elämänsä aikana 16 % yhdeksäsluokkalaisista ja 9 % kuudesluokkalaisista, kun vuonna 2008 vastaavat osuudet olivat 34 % ja 24 %. Myös läimäyttämiset ja piiskaaminen vähenivät molemmilla ikäryhmillä noin puoleen kuuden vuoden takaisesta. Vakava väkivalta, kuten nyrkillä tai esineellä lyöminen, potkiminen, aseella uhkaaminen tai aseiden käyttäminen, oli harvinaista kaikilla kolmella kyselykerralla.

Vanhempien lapsiinsa kohdistaman väkivallan vähentämiseksi on tehty runsaasti vaikuttamistyötä kuritusväkivallan kriminalisoinnin lisäksi. Väkivallan väheneminen kotona näkyy niiden lasten ja nuorten määrässä, jotka ovat raportoineet nähneensä perheenjäsenen kohdistunutta väkivaltaa kotonaan. Vaikka myös vanhempien keskinäistä parisuhdeväkivaltaa nähneiden lasten ja nuorten

osuudet ovat laskeneet, erityisen selkeästi väheni sisarukseen kohdistuvia väkivallantekoja nähneiden osuus, mikä yhä vahvistaa tulkintaa kuritusväkivaltaa kohtaan tiukentuneiden asenteiden siirtymisestä käytäntöihin.

Kuvio 2. Yhdeksäsluokkalaisten kokemukset äidin ja/tai isän käyttämästä väkivallasta ennen 14 vuoden ikää vuosina 1988, 2008 ja 2013, %.

Lasten seksuaalikoemukset aikuisten kanssa ja seksuaalinen väkivalta

Lapsiuhritutkimuksessa on tarkasteltu myös lasten ja nuorten seksuaalikoemuksia sekä ikätoverien että aikuisten kanssa. Näistä tarkastelun pääpaino on ollut lapsen seksuaalisen hyväksikäytön kannalta riskialttiimmista eli aikuisten kanssa koetuista seksuaalikoemuksista. Aiempien tutkimusten tapaan tytöt raportoivat poikia selvästi yleisemmin seksuaalisen väkivallan ja häirinnän kokemuksia niin aikuisten kuin ikätovereidensä taholta, ja lisäksi erilaiset tuntemattomien henkilöiden internetissä tekemät seksuaaliset ehdotukset ja pyynnöt olivat edelleen tytöille yleisimpiä tutkimuksen molemmilla ikäryhmissä

https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/86726/Raportteja_110_lapsiuhritutus_web.pdf.

Poliisin tilastoissa viime vuosina ilmennyt kasvu lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten ilmoitusmäärissä ei näy vastaavien kokemusten yleistymisenä lapsiuhritutkimuksessa. Onkin mahdollista, että tämänkaltaiset rikokset tulevat aiempaa yleisemmin poliisiin tietoon, vaikka niiden määrä ei olisi lisääntynyt. Esimerkiksi lakimuutoksilla viranomaisten ilmoitusvelvollisuudesta alaikäisiin

kohdistuvissa seksuaalirikoksissa sekä rikoslain lisäyksellä lapsen houkuttelemisesta seksuaalisiin tarkoituksiin on saattanut olla rikosilmoituksia lisäävä vaikutus. Aiheen oltua aika ajoin näyttävästi-kin esillä tiedotusvälineissä voitaneen olettaa, että jossain määrin myös yleisellä tietoisuuden lisääntymisellä ja sen myötä kasvaneella kiinnijäämisriskillä on ollut myönteinen, piilorikollisuutta vähentävä vaikutus.

Taulukko 1. Aikuisten kanssa koettujen seksuaalikokemusten esiintyvyys 6.- ja 9.-luokkalaisilla (lapsiuhritutkimus 2014).

	6.-luokkalaiset			9.-luokkalaiset	
	2008	2013	1988	2008	2013
Tytöt	2	1	17	11	7
Pojat	2	<1	6	2	2
Yhteensä	2 (N=7273)	2 (N=5849)	12 (N=6793)	7 (N=5524)	4 (N=4822)

Kaikki lasten ja nuorten väkivaltakokemukset eivät tapahdu selkeästi yksityisissä tai julkisissa tiloissa, joihin suurin osa niitä koskevaa tutkimusta on keskittynyt. Vuoden 2013 lapsiuhritutkimuksessa nostettiin esiin uutena kokonaisuutena ohjatun harrastustoiminnan piirissä tapahtuva väkivalta, jota voidaan pitää yhtenä lasten ja nuorten väkivaltakokemusten tutkimuksen katvealueista. Vaikka vertailevaa tietoa väkivaltakokemusten määrästä harrastuksissa ei ole saatavissa, on tärkeää tuoda esiin, ettei edes usein lapsille ja nuorille monenlaisia valmiuksia antavaksi ajateltu harrastustoiminta ole väkivallasta vapaa alue. Lapsiuhritutkimuksessa kysytyistä väkivaltakokemuksista harrastustoiminnassa tekee erityisen vakavia se, että kysymys kattoi vain harrastuksen ohjaajan – siis vastuullisen aikuisen – taholta kohdatun väkivallan, ei harrastusten piirissä vertaisten kesken sattuneita väkivaltakokemuksia.

Erytisesti henkisen väkivallan, kuten kiroilun, huutamisen, pilkkaamisen ja uhkailun kokemuksia oli verraten monilla haastateltavilla: kuudesluokkalaisista 16 prosentilla ja yhdeksäsluokkalaisista 29 prosentilla. Väkivaltakokemukset harrastuksen ohjaajan taholta olivat selkeästi sukupuolittuneita ja väkivallasta erilaisissa muodoissaan raportoivat pojat tyttöjä useammin. Esimerkiksi yhdeksäsluokkalaisista pojista 6 prosenttia raportoi harrastuksen ohjaajan lyöneen joskus tai usein, kun vastaava osuus tytöistä oli hieman yli prosentin. Myös ulkomaalaistaustaiset lapset ja nuoret raportoivat kantaväestöä edustaviin vastaajiin verrattuna useammin eri väkivallan muotoja harrastustoiminnan piirissä.

Merkillepantavaa on, että vaikka seksuaalisen väkivallan ja häirinnän kokemuksia muissa yhteyksissä kysyttäessä niistä raportoivat tytöt useammin kuin pojat – kuten useissa tutkimuksissa on todettu – pojat kuitenkin raportoivat harrastuksen ohjaajan taholta muun väkivallan ohella myös

seksuaaliseksi häirinnäksi ja väkivallaksi luokiteltavia tekoja huomattavasti tyttöjä yleisemmin. Viime vuosina tutkimuksissa ilmenneet arviot poikien ja miesten erityisen korkeasta ilmoituskykyisestä koskien seksuaalirikosten uhriksi joutumista tulisikin ottaa vakavasti, ja huomioida mahdollisuus kontekstisidonnaisten kysymysten merkityksestä tapausten ilmitulolle. Harrastuksenohjaajan taholta koetun väkivallan kasautuminen pojille tukee jo aiemmissa tutkimuksissa havaittua tulosta, jonka mukaan tyttöjen ja poikien riskit kokea väkivaltaa eri ympäristöissä eroavat toisistaan.

Myönteisestä kehityksestä huolimatta väkivalta koskettaa edelleen lähes kaikkia osa-alueita lasten ja nuorten arjessa. Arviot lähisuhteiden väkivallalle altistuneiden lasten määrästä vaihtelevat huomattavasti niin Suomessa kuin kansainvälisesti. Kuten aiemmissakin uhritutkimuksissa on todettu, väkivallan uhriksi joutuminen on myös tuoreen lapsiuhritutkimuksen valossa luonteeltaan kasautuvaa ja siksi sen merkitys kumuloituvan huono-osaisuuden mekanismina on merkittävä. Lasten ja nuorten kohtaama väkivalta ei myöskään ole muista yhteiskunnallisista hierarkioista irrallinen, sillä ikä, sukupuoli ja etninen tausta edelleen muokkaavat sitä, kuinka todennäköistä on joutua väkivallan uhriksi ja missä väkivaltaa kohdataan. Toisaalta perinteisten sosioekonomista asemaa kuvaavien tekijöiden, kuten vanhempien koulutustaustan ja työttömyyden, yhteys esimerkiksi kuritusväkivallan yleisyyteen on lapsiuhritutkimuksissa osoittautunut heikoksi.

Lapsiin kotona kohdistuvan väkivallan esiintyvyyden tutkiminen koetaan usein hyvin haasteelliseksi. Perinteisesti sitä on tutkittu viranomaistietoon pohjautuvin rekisteriaineistoin (esim. Di Scala & al. 2000), mutta nykyään tiedetään hyvin, että tämän tyyppisissä aineistoissa on puutteita, erityisesti juuri esiintyvyyden näkökulmasta. Vain murto-osa lapsiin omassa kodissa kohdistuvasta väkivallasta tulee esimerkiksi poliisin tietoon (Kuoppamäki & al. 2011). Lisäksi väkivallan esiintyvyyden tutkimista vaikeuttaa se, että vaikka väkivallasta keskustellaan nykyään avoimemmin kuin ennen, erityisesti naisten lapsiinsa kohdistama väkivalta on kulttuurissamme edelleen tabu. Näin on erityisesti silloin, kun puhutaan vakavan väkivallan käytöstä, kuten lapsen lyömisestä tai hyvin pienen lapsen ravistelusta.

<https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/126236/ellonen.pdf?sequence=1>

Tarkkoja esiintyvyydelukuja lasten kaltoinkohtelun eri muodoista ei ole olemassa mistään maasta, mutta sen uskotaan olevan yleistä (Söderholm & Kivitiä-Kallio 2012, 17). Kansainvälisesti on arvioitu, että 4-16 % lapsista joutuu fyysisen pahoinpitelyn ja 10 % laiminlyönnin tai henkisen kaltoinkohtelun kohteeksi. Virallisiin tilastoihin päätyy noin kymmenesosa kaltoinkohtelutapauksista. Yleisin laiminlyönnin muoto on lapsen jättäminen emotionaalisesti liian yksin, mihin vanhemman masennus altistaa.

Lasten kannalta on merkittävää, että miesten väkivalta on yleisintä nuorissa perheissä, joissa on pieniä lapsia. Tutkimusten mukaan miltei puolet parisuhteessaan väkivaltaisesti käyttäytyvistä

miehistä oli nähnyt lapsuudenkodissaan isän kohtelevan väkivaltaisesti puolisoaan. Kovimmin väkivallan kanssa tekemisiin joutuvat ne lapset ja nuoret, joita kohdellaan kaltoin ja pahoinpidellään kotona. Lasten pahoinpitelyjen tekijät ovat niin äitejä kuin isiä. Lapsiin kohdistuva väkivalta näkyy Ensi- ja turvakotien liiton jäsenyhdistysten työssä. Ensi- ja turvakodeissa ja avopalveluissa on äitejä, jotka ovat lapsilleen eri tavoin väkivaltaisia niin fyysisesti kuin psyykkisesti. Lapsen rajutuuttaminen, paiskominen, nimittely ja kohtuuton tai mielivaltainen kuri ovat tosiasioita. Tiedetään, että äidit voivat myös suoranaisesti pahoinpidellä lapsiaan.

Ikääntyminen itsessään ei suojaa väkivallan kohteeksi joutumiselta <http://www.uta.fi/ajankoh-taista/uutinen/vanhemmat-lastensa-vakivallan-kohteina-kautta-historian>. Toisaalta tutkimusten mukaan ikääntyminen sinällään ei sitä lisääkään. Esiin on viime aikoina noussut myös aikuisten lasten väkivalta ikääntyneitä vanhempiaan kohtaan. Tämän ongelman on pelätty kasvavan sitä mukaa kuin ikääntyvän väestön määrä kasvaa. Lasten vanhempiensa kohdistamaa väkivaltaa on esiintynyt kaikissa tunnetuissa yhteiskunnissa kautta historian, vaikka sosiaalityöntekijät ja kriminologit ovat nostaneet sen viime vuosina esiin uutena ilmiönä. Lastensa väkivallan uhriksi joutuminen on huomattava ongelma myös Suomessa. Euroopasta, Yhdysvalloista ja Kanadasta koottujen tilastotietojen mukaan jopa 7–18 prosenttia vanhemmista on joskus joutunut lastensa väkivallan uhriksi. Lasten vanhempiensa kohdistamasta väkivallasta lähes 30 prosenttia tapahtuu yksinhuoltajaperheissä. Tekijät ovat useimmiten 10–18-vuotiaita nuoria miehiä, jotka hyökkäävät yksinhuoltaja-äitiensä kimppuun. Korkeimmat prosenttiluvut on mitattu Kanadassa. Suomessa lasten omiin vanhempiensa kohdistamien murhien ja tappojen määrä on 2–5 prosentin luokkaa kaikista henkirikoksista.

3.2 Lähisuhdeväkivallan seurauksista

Väkivalta lähisuhteissa on hyvin vaikea ja arka aihe, koska se tapahtuu useimmiten perheen sisällä tai muissa lähisuhteissa. Tilanteet jäävät usein ilmoittamatta poliisille, koska niin väkivallan kohteelle kuin tekijällekin voi olla häpeän, syyllisyyden ja pelon vuoksi korkea kynnys kertoa asiasta ja hakea apua. Tämän vuoksi eri osapuolten auttaminen on erityisen haasteellista. Myös sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöjen keskuudessa esiintyy lähisuhdeväkivaltaa, seksuaalista häirintää, hyväksikäyttöä ja raiskauksia. Väkivallasta saman sukupuolen suhteissa on kuitenkin vielä vaikeampi puhua kuin väkivallasta heterosuhteissa. Lähisuhdeväkivalta johtaa jatkuessaan elämäntapaan, jossa kaikki perheenjäsenet ja muut läheiset alkavat rajoittaa omaa käyttäytymistään ja toisaalta myös tottua väkivaltaan. Usein myös yhteydet muihin ihmisiin, kuten sukulaisiin, työtovereihin, kavereihin ja ystäviin katkeavat. Lähisuhdeväkivallalla on taipumus toistua ja usein samalla rais-tua ja toistuessaan väkivalta alkaa tuntua normaalilta.

Lähisuhdeväkivalta ja kaikenlainen toisen ihmisen kaltoinkohtelu herättävät usein voimakkaita ja ristiriitaisia tunteita. Kieltäminen ja torjunta ovat yksi tapa yrittää väistää väkivaltailmiön olemas-saolo tai vähättely, jossa esimerkiksi väkivalta tulkitaan läheisten keskinäiseksi riitelyksi. Tieto ja

ymmärrys väkivallan eri muodoista ovat tärkeitä ilmiön tunnistamisessa ja puheeksi ottamisessa. Väkivallan kohtaaminen tai tunnistaminen sekä väkivaltakysymyksissä auttaminen edellyttävät rohkeutta puuttua ottamalla väkivalta puheeksi. Työntekijän omat tunteet ja kokemukset saattavat vaikeuttaa tai jopa estää puheeksi ottamista. Lähisuhdeväkivallan vastainen työ edellyttää asiaan havahtumista, sen olemassaolon tunnistamista, tunnistamista ja uusien toimintatapojen opettelua.

Väkivallan vaikutukset uhriin, väkivallan käyttäjään ja väkivallan todistajaan ovat haitallisia ja pitkäkestoisia. Siitä voi tulla ylisukupolvinen käyttäytymismalli, joten väkivaltakierteestä eroon pääseminen on keskeistä kaikkien osapuolten kannalta. Lähisuhdeväkivalta vaarantaa kaikkien osallisten sekä heidän läheisten terveyden. Se myös opettaa häpeän ja pelon kautta toimintamallin: "älä tunne, älä luota äläkä puhu". Lähisuhdeväkivalta jatkuessaan aiheuttaa toisaalta hyvän ja huonon olon vaihtelua, vaikka yhtäältä väkivallan uhka on koko ajan läsnä. Väkivallan seuraukset ovat yleensä sitä hankalampia ja vakavampia mitä haavoittuvaisimmasta henkilöstä on kyse. Tiedetään, että erityisesti vammaisuus ja ikääntyminen yhdessä lisäävät haavoittuvuutta.

Lapsi väkivallan näkijänä ja kuulijana

Kaikenlainen väkivalta on lapselle ja nuorelle haitallista. Jotkut vanhemmat sallivat väkivallan ja hyväksyvät kurituksen osana kasvatusta. Alkoholien käyttö lisää väkivaltaisuutta. Lapsi saattaa joutua kotonaan näkemään monenlaista väkivaltaa televisiossa, internetissä, tietokonepeleissä ja sarjakuvissa. Eniten hän kärsii sekä vanhemman asemassa olevien aikuisten välisestä, että häneen itseensä kohdistuvasta väkivallasta. Lapset voivat liittyä kolmella tavalla väkivaltaan perheessä: he voivat olla väkivallan näkijöitä ja kuulijoita, kohteita tai välineitä.

<https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/erityiskysymykset/pahoinpitely-ja-seksuaalinen-hyvaksikaytto/vakivallan-vaikutukset-lapseen>

<https://www.riku.fi/binary/file/-/id/22/fid/1657>

<http://www.haaste.om.fi/fi/index/lehtiarkisto/haaste12013/vakivaltaeijatalapseenvainmustelmia.html>

Väkivallan näkeminen ja kuuleminen ovat lapsen kohdistuvaa henkistä väkivaltaa, joka aiheuttaa lapsessa samantapaisia oireita kuin fyysinen väkivalta. Väkivallan seuraaminen sivusta on lapsesta pelottavaa ja hämmentävää. Lapsi ahdistuu nähdessään, kuinka omaa vanhempaa tai sisarusta saatetaan. Hän voi myös pelätä, että joutuu itse väkivallan kohteeksi. Väkivallan kohdistuminen muihin perheenjäseniin on vaikutuksiltaan yhtä vahingollista kuin lapsi itse olisi väkivallan kohteena. Vaikka lapset eivät ole paikalla väkivaltatilanteessa, he usein kuulevat ja oppivat aavistamaan tapahtuneen.

Lapsi väkivallan kohteena ja välineenä

Lapseen kohdistuva väkivalta haavoittaa aina lapsen ja vanhemman asemassa olevan aikuisen välistä suhdetta. Lapsen kannalta erityisen vaurioittavaa on juuri oman vanhemman väkivalta lasta kohtaan. Vanhemman asemassa olevan aikuisen pitäisi olla lapselle turvan lähde. Mitä pienempi lapsi on, sitä vaikeampia vammoja hän voi saada aikuisen kovakouraisessa käsittelyssä. Voimakas lyhytkestoinenkin ravistelu tai päähän kohdistuvat iskut ovat pienelle ihmiselle erittäin vaarallisia. Ne voivat aiheuttaa hengenvaarallisia ja pysyviä vammoja aivojen ja silmien alueelle. Kun vanhemman asemassa oleva aikuinen menettää kyvyn hallita omia vihan tunteitaan, ajattelukyky hämärtyy eikä hän osaa kontrolloida omaa voiman käyttöönsä. Lapsi voi olla myös väkivallan välineenä, jolla vanhemman asemassa olevat aikuiset uhkailevat toisiaan. He voivat uhkailla toista sillä, että tulevat vahingoittamaan lasta fyysisesti tai henkisesti. Lasten ja toisen vanhemman tapaamisten estäminen voi myös olla vallan väline samoin kuin toisen sättiminen lasten kuullen.

Lapsiin kohdistuneen väkivallan seuraukset

Väkivallan vaikutukset lapsiin ja nuoriin ovat sekä välittömiä että välillisiä. Osa väkivallan vaikutuksista tulee suoraan lasten omakohtaisten kokemusten kautta, osa välillisesti heikentyneen vanhemmuuden kautta. Väkivalta luo pelon ilmapiirin, joka on lapsen jatkuva seuralainen ja hän kantaa mielessään alituista huolta. Väkivaltaa kokeneen lapsen tasapainoinen kehitys voi vaikeutua ja hän saattaa altistua psykosomaattisille ja psyykkisille sairauksille kuten masennukselle. Hän voi tuntea sekä voimattomuutta että vihaa, ja oireilla usein vakavasti. Lapsi on usein ahdistunut ja turvaton. Alttius käytösongelmiin, sopeutumattomuuteen ja aggressiivisuuteen kasvaa. Keskittymis- ja oppimisvaikeudet ovat tavallisia väkivallasta kärsivän lapsen oireita.

Nuoret ovat taitavia salaamaan perheessä tapahtuvan väkivallan. Hämrätynyt kyky ymmärtää, mikä on oikein ja mikä väärin, saa heidät keskittymään jälkien peittelyyn ja todisteiden salailuun. Nuori ehkä häpeää perhettään eikä viihdy kotona. Väkivaltaa kokenut nuori, jolla on huono itsetunto, hakee huomiota negatiivisella käyttäytymisellä (alkoholi, huumeet, rikokset, väkivaltaisuus). Toisaalta nuori voi myös eristää itsensä muista, eikä näin ollen aiheuta hiljaisella surullaan ongelmia.

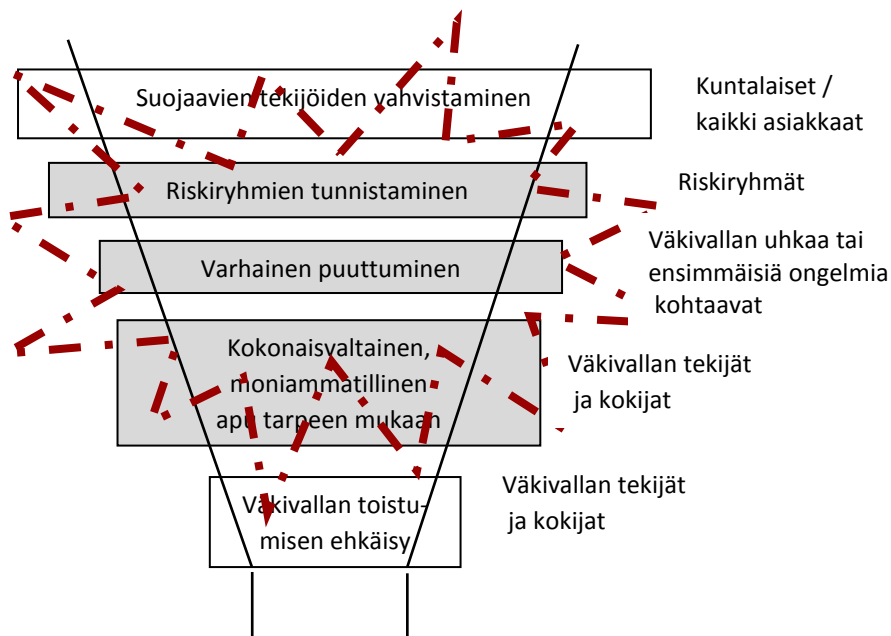
Koettu väkivalta heikentää lapsen ja nuoren itsetuntoa, vääristää minäkuvaa ja aiheuttaa vaikeuksia hallita omaa elämää. Ongelmat saattavat kuitenkin ilmaantua vasta vuosien kuluttua tapahtuneesta. Lapsi tai nuori saattaa alkaa käyttäytyä itse väkivaltaisesti, sillä hän on oppinut lyömisen tavaksi purkaa kiukkua. Väkivaltaa perheessä kokenut voi joutua tulevaisuudessa toistuvasti väkivallan uhriksi. Kun voimat kasvavat, väkivallan uhriksi joutunut saattaa lyödä takaisin.

Lähisuhdeväkivalta vaikuttaa aina siis myös lapseen tai nuoreen, vaikka se ei suoranaisesti häneen kohdistuisikaan. Lapsen on vaikea ymmärtää, mitä aikuisten tai perheenjäsenten kesken tapahtuu. Jokainen lapsi reagoi näkemäänsä ja kuulemaansa omalla tavallaan. Väkivallan vaikutuspiirissä kasvamisella tai elämisellä on monia kauaskantoisia seurauksia. Lähisuhdeväkivalta vaarantaa lapsen

ja nuoren normaalia kasvua ja kehitystä sekä uusintaa ylisukupolvisia käyttäytymistapoja. Se vaikuttaa haitallisesti lasten ja nuorten hyvinvointiin ja selviytymiseen, ja kansainvälisten arvioiden mukaan lapsen kehitykselle on lapsen laiminlyönti jopa vielä haitallisempaa. Kaltoinkohtelun tunnistaminen tai epäily siitä liittyvät yhteen ja muodostavat kokonaisuuden. Kaltoinkohtelun epäily ja tunnistaminen ovat siis samalla asiaan puuttumista. Lasten ja nuorten kaltoinkohteluun reagointi kuuluu jokaisen lapsia ja nuoria kohtaavan ammattilaisen työhön.

4 LÄHISUHDEVÄKIVALLAN VASTAINEN TYÖ VANTAALLA

Lähisuhdeväkivallan vastainen työ on Vantaan turvallisuustyötä. Lähisuhdeväkivallan vastaisen työn lähtökohtana on, että lähisuhdeväkivaltaa ehkäistään jo ennen sen syntymistä. Tätä pyrkimystä tukee suojaavien tekijöiden vahvistuminen kuntalaisten ja asiakkaiden elämässä. Lähisuhdeväkivallan vastainen työ tarkoittaa myös väkivaltaista käyttäytymistä aiheuttavien riskitekijöiden tunnistamista, varhaista puuttumista sekä kokonaisvaltaisen ja moniammatillisen avun tarjoamista väkivallan uhkan tilanteissa tai kun väkivallasta on jo olemassa ensimmäisiä kokemuksia. Lisäksi se tarkoittaa lähisuhdeväkivaltaa jo kokeneiden hoitoa ja heidän asemaansa parantavia toimia.

Kuvio 3: Lähisuhdeväkivallan vastainen työ Vantaalla

Suojaavien tekijöiden vahvistaminen

Tällä tarkoitetaan pyrkimyksiä luoda elinoloja ja kokemuksia, jotka tukevat ja auttavat niin yksilöä kuin yhteisöä selviytymään ja voimaan hyvin. Lähisuhdeväkivallan vastainen työ linkittyy tätä kautta osaksi muuta hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä. Valtuustokauden 2018-2021 yhtenä strategisena painopistealueena on edistää asukkaidensa hyvinvointia https://www.vantaa.fi/in-stancedata/prime_product_julkaisu/vantaa/embeds/vantaawwwstructure/136267_Valtuustokauden_strategia_2018-2021.pdf. Tällä tarkoitetaan vantaalaisten terveyden ja hyvinvoinnin vahvistamista terveellisempien elintapojen myötä sekä hyvinvointierojen vähentymistä (alueiden väliset erot / segregatio ja asukkaiden väliset erot), parhaiten hoidettua kotouttamista Suomessa sekä asukkaiden mahdollisuutta osallistua aktiivisesti kaupungin ja oman asuinalueensa kehittämiseen.

Yksilötasolla suojaavia tekijöitä ovat hyvä itsetunto ja myönteinen kuva itsestä, kyky oppia, kyky ratkaista konflikteja sekä hyvät ihmissuhteet ja vuorovaikutustaidot. Vastaavasti varhaislapsuudessa suojaavia tekijöitä ovat perusturvallisuus, myönteisen kiintymisen kokemukset sekä arvostuksen ja hyväksytyksi tulemisen kokemukset. Nämä tekijät suojaavat lasta ja nuorta. Suojaavien tekijöiden synnyssä merkityksellisiä ovat kodin ja sen läheisten, varhaiskasvatuksen, koulun ja nuorisotyön roolit.

Riskiryhmien tunnistaminen

Lähisuhdeväkivallan ehkäisemisessä on keskeistä tunnistaa tilanteet ja tekijät, jotka voivat johtaa väkivaltaan tai kaltoinkohteluun. Tähän on erityisesti panostettava. Käytännössä se tarkoittaa lähisuhdeväkivallan ja sen seurausten tiedostamista sekä vaikuttamista altistaviin riskitekijöihin ja vaikeuksiin avun piiriin hakeutumisessa. Lähisuhdeväkivallalle altistavia riskitekijöitä sekä kohteen että tekijän kannalta voivat olla päihteet ja erityisesti alkoholin humalakäyttö, mielenterveysongelmat, oma psyyke, kasvaminen väkivaltaperheessä, väkivallan tai kaltoinkohtelun kokemukset lapsuudessa tai nuoruudessa, opitut mallit, yksilön tai yhteisön tausta ja traumatisoituminen. Altistavia riskitekijöitä voivat myös olla erilaiset elämän muutostilanteet, työttömyys, taloudelliset vaikeudet, vanhemman väsymys, sairaus, raskausaika ja lapsen syntymä, ero tai huoltajuuskiistat samoin kuin johonkin vähemmistöryhmään kuuluminen, erilaiset ihmissuhdeongelmat, kumppanin kontrolloiva käytös tai mustasukkaisuus. Kaltoinkohtelulle voivat myös altistaa kykenemättömyys käsitellä konflikteja, itsensä laiminlyönti ja riippuvuus, kyvyttömyys kestää pettymyksiä ja torjuttu tulemistä sekä ikä, sukupuoli, kulttuuriset toimintatavat ja yhteiskunnan asettamat roolit.

Riskiryhmien tukeminen ja varhainen puuttuminen

Väkivallan uhan alla tai väkivaltaisessa ympäristössä eläviä lapsia, nuoria, aikuisia ja ikäihmisiä tuetaan. Myös mielenterveys- päihdeongelmien ehkäisy ja hoito ovat keskeisessä asemassa ihmisen

koko elämänkaaren ajan. Avun ja tuen piiriin hakeutumista lisätään tiedottamalla palveluista, jolloin avun ja tuen tavoitettavuus paranevat sekä pelko ja epäluuloisuus vähenevät. Avun saantia helpotetaan lisäämällä matalan kynnyksen palveluita lähisuhdeväkivallan kaikille osapuolille.

Toteutuakseen varhainen puuttuminen edellyttää tietoa siitä, kehen voi ottaa yhteyttä ja mihin ohjata avuntarvitsijoita. Tätä tietoa tarvitaan niin asukkaiden keskuudessa kuin perusterveydenhuollon sekä sosiaali- ja sivistystoimen palveluissa. Varhainen puuttuminen edellyttää lähisuhdeväkivaltateeman moniulotteisuuden tuntemista – sitä että osataan tunnistaa väkivallan eri muodot ja seuraukset, uskalletaan ottaa asia puheeksi ja kohdata avuntarvitsija asiaan kuuluvalla tavalla. Keskeistä tässä kaikessa on, että eri osapuolet yksilöinä saavat apua riittävän pitkään, koska sillä ehkäistään väkivallan toistumista yksilön lähisuhteissa sekä toisaalta ylisukupolvistumista.

Kokonaisvaltainen – moniammatillinen apu tarpeen mukaan

Vantaalla on jo vuodesta 2007 toiminut poikkihallinnollinen työryhmä, joka on koordinoanut lähisuhdeväkivallan vastaista työtä. Työtä on ohjannut selkeä pyrkimys tulla tietoiseksi ja havahtua lähisuhdeväkivallan olemassaoloon asiakkaiden ja potilaiden elämässä. Kaupungin henkilöstön tietoisuutta ilmiöstä sekä osaamista ja toimimisen tapoja kehittämällä on saatu aikaan jo monia hyviä kokemuksia ja toimintamalleja tunnistaa ja puuttua lähisuhdeväkivaltaan. Käsillä olevan suunnitelman tavoite on jatkaa tätä työtä vaikuttamalla myös laajemmin koko kaupungin tasolla yleiseen mielipiteeseen ja asenteisiin suhtautumisessa lähisuhdeväkivaltaan arjen eri tilanteissa ja -ympäristöissä. Vuosittain järjestetään myös kaupungin Lähisuhdeväkivallan ehkäisyfoorumi, jossa lähisuhdeväkivallan erilaisia ilmenemisen muotoja ja auttamisjärjestelmiä koskevaa tietoa jaetaan ja arvioidaan.

Vantaalla on ollut jo useamman vuoden ajan käytössä moniammatillinen riskienarviointimalli Marak, jota kaupunki toteuttaa yhteistoiminnassa Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen kanssa <http://avain.vantaa.fi/haku?q=marak>. Mallin avulla tunnistetaan ja autetaan väkivallan kohteeksi joutuneita (uhreja) kunnan perus- ja erityispalveluissa, poliisissa sekä järjestöissä. Moniammatillinen riskinarviointi auttaa lähisuhdeväkivallan uhriksi joutuneita arvioimalla väkivallan uusiutumisen riskiä ja etsimällä keinoja perhe- ja lähisuhdeväkivallan uhan poistamiseksi. Marak-koulutuksella parannetaan viranomaisten valmiutta tunnistaa väkivaltaongelmat ja antaa apua perhe- ja lähisuhdeväkivallan käytön osapuolille.

Lasten suojelua koskeva ilmoitusvelvollisuus lastensuojelulain 25 §:n mukaan on sosiaali- ja terveydenhuollon, opetustoimen, nuorisotoimen, poliisitoimen, Rikosseuraamuslaitoksen, palo- ja pelastustoimen, sosiaalipalvelujen tai terveydenhuollon palvelujen tuottajan, opetuksen ja koulutuksen järjestäjän, seurakunnan tai muun uskonnollisen yhdyskunnan, kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta annetun laissa tarkoitetun vastaanottokeskuksen ja järjestelmäkeskuksen, hätäkeskustoimintaa harjoittavan yksikön taikka koululaisten aamu- ja iltapäivätoimintaa harjoittavan

palveluksessa tai luottamustoimessa olevilla henkilöillä tai vastaavissa tehtävissä toimeksiantosuhteessa tai itsenäisinä ammatinharjoittajina toimivilla henkilöillä sekä kaikilla terveydenhuollon ammattihenkilöillä. Nämä eri tahot ovat velvollisia salassapitosäännösten estämättä ilmoittamaan viipymättä kunnan sosiaalihuollosta vastaavalle toimielimelle, jos he ovat tehtävässään saaneet tietää lapsesta, jonka hoidon ja huolenpidon tarve, kehitystä vaarantavat olosuhteet ja oma käyttäytyminen edellyttää lastensuojelutarpeen selvittämistä. <http://www.vantaa.fi/terveys- ja sosiaali-palvelut/lapsiperheiden palvelut/lastensuojelu/lastensuojeluilmoitus>

Salassapitosäännösten estämättä ilmoitusvelvollisuus poliisille koskee lapsen kohdistuneesta seksuaalirikosepäilystä sosiaali- ja terveydenhuollon, opetustoimen ja nuorisotoimen palveluksessa olevia henkilöitä sekä kaikkia terveydenhuollon ammattihenkilöitä, kun heillä on tehtävässään tietoon tulleiden seikkojen perusteella syytä epäillä kahdeksaatoista vuotta nuorempaan henkilöön kohdistunutta seksuaalirikosta.

<https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/erityiskysymykset/pahoinpitely-ja-seksuaalinen-hyvaaksikaytto/seksuaalisen-hyvaaksikayton-epaily/lapsiin-kohdistuneiden-seksuaalirikos-epailyjen-ilmoitusvelvollisuus>

Lapsi- ja perhekohtaisella lastensuojelulla on käytössään erityinen ohjeistus lapsen pahoinpitelyn ja seksuaalisen hyväksikäytön selvittämistyötä varten <http://www.vantaa.fi/terveys- ja sosiaali-palvelut/lapsiperheiden palvelut/lastensuojelu> => [Huoli lapsesta - miten toimia](#). Keskeisiä toimijoita lähisuhdeväkivaltatilanteissa ja niiden jälkityöskentelyssä ovat Vantaan sosiaali- ja kriisipäivystys <http://avain.vantaa.fi/toimialat/sosiaali- ja terveystoimi/perhepalvelut/psykososiaaliset palvelut/sosiaali- ja kriisipäivystys> sekä Vantaan turvakotitoiminta www.vantaaturvakoti.fi www.facebook.com/vantaaturvakoti/ monenlaisin eri palveluin.

Vantaan intranettiin on koottu tietoa lähisuhdeväkivallasta ilmiönä sekä linkkejä erilaisiin hoitotapoihin. Tieto auttaa tunnistamaan lähisuhdeväkivaltaa asiakkaan tai potilaan elämässä ja rohkaisee puuttumaan siihen. Jokainen toimija tekee sen, minkä taitaa ja osaa. Kannattaa ottaa huomioon, että kuka tahansa asiakkaan tai potilaan kohtaava henkilö voi olla juuri se oikea ”linkki”, joka saa väkivallan tekijän pysähtymään ja kohteeksi joutuneen havahtumaan ja etsimään itselleen apua ja muita käyttäytymismalleja. Jokainen voi luoda turvaa kaltoin kohdellulle kysymällä ja puhumalla asioista avoimesti. <http://avain.vantaa.fi/sosiaali-%20ja%20terveys-toimi/prime107/prime117.aspx> => lähisuhdeväkivallan ehkäisy. Intranetin sivulta löytyvään Ensiapua lähisuhdeväkivaltaan -oppaaseen on koottu erityisesti eri järjestöjen ja hoitotahojen toiminnan kuvauksia ja yhteystietoja linkkien ja puhelinnumeroiden avulla. Lisäksi samalta sivulta löytyy lasten ja äitiysneuvoloiden kehittämä ja käytössä oleva neuvolan hoitopolku lähisuhdeväkivaltatilanteisiin.

Vantaa on yhteiskehittänyt Helsingin ja Espoon kanssa HUS:n toimesta raiskauksen uhreille suunnattua apua yhdestä paikasta ympärivuorokauden vuoden jokaisena päivänä.

<http://www.hus.fi/sairaanhoito/sairaalat/naistenklinikka/poliklinikat/seri-tukikeskus/Sivut/default.aspx> Toimintamalli on jalkautumassa myös muualle Suomeen. Seri-tukikeskus on seksuaaliväkivaltaa kohdanneiden tukiyksikkö yli 16-vuotiaille sukupuolesta riippumatta. Tukikeskus on matkailun kynnyksen yksikkö, jonne voi hakeutua itse, omaisten kanssa tai viranomaisen ohjaamana. Ehtona ei ole rikosilmoituksen teko, vaikka siihen kannustetaankin. Seri-tukikeskuksen lyhenne tulee sanasta seksuaalirikos.

Vantaan on saanut kutsun kansallisen Naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan torjunnan toimikunnan (NAPE) asettamaan järjestöryhmään mm. verkostoimaan naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan vastaisia palveluja osana Istanbulin sopimuksen toimeenpanoa. Istanbulin sopimuksen toimeenpanosuunnitelman vuosille 2018–2021 yhtenä toimenpiteenä on, että kuntia tuetaan verkostoimaan väkivallan uhrien yleiset tukipalvelunsa hyödyntäen paikallisia yhteistyökumppanuuksia kolmannen sektorin toimijoiden kanssa. Tavoitteena on vaikuttaa siihen, että lähisuhde- ja perheväkivallan uhrien yleiset tukipalvelut, joita sosiaalihuoltolain mukaan on tarjottava, toteutuvat järjestämistäsiirryessä kunnilta maakunnille.

4.1 Yleiset tavoitteet

Lähisuhdeväkivallan ehkäisyssä tarvitaan kaupungin kaikkien toimialojen, Vantaan seurakuntayhtymän ja muiden uskontokuntien sekä järjestöjen sitoutumista ja yhteistoimintaa. Vastuu väkivaltaisesta teosta on aina väkivallan tekijällä, mutta tekoja ei tule nähdä vain yksilötason ongelmina. Lähisuhdeväkivallasta aiheutuu yksilöille, perheille ja yhteiskunnalle terveyttä vahingoittavia seurauksia, sosiaalista turvattomuutta, välittömiä ja välillisiä kustannuksia sekä taloudellisia menetyksiä.

Merkittävin tekijä lähisuhdeväkivallan vastaisessa työssä on havahtua lähisuhdeväkivallan olemassaoloon sekä ymmärtää sen seuraukset erityisesti lasten ja nuorten kasvulle – ylipäätään ihmisten elämälle. On merkityksellistä puhua myös ääneen lähisuhdeväkivallasta sekä tiedostaa sen kohteeksi joutuneiden (uhrien) oikeudet. Merkittävää on lisäksi tietää eri osapuolten avunsaannin mahdollisuuksista sekä ymmärtää väkivaltaisia käyttäytymistapoja tai -malleja. Keskeistä lähisuhdeväkivallan ehkäisemisessä on, että tunnistetaan erityisesti lapsiin ja nuoriin kohdistuvaa kaltoin kohtelua ja puututaan siihen aktiivisesti ja mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Olennaisia moniammatillisen auttamistoiminnan kannalta ovat kaikki ne palvelujärjestelmien toimintarakenteiden pyrkimykset, jotka johtavat lähisuhdeväkivallan riskien mahdollisimman varhaiseen tunnistamiseen ja puheeksi ottamiseen sekä tarjoamaan lähisuhdeväkivallan kaikille osapuolille oikea-aikaista apua. Samanaikaisesti tulee huolehtia myös henkilöstön kouluttamisesta, työturvallisuudesta ja työhyvinvoinnista.

4.2 Lähisuhdeväkivallan vastainen työ yhteistoimintana

Vantaan lähisuhdeväkivallan vastaisen toiminnan tarkoituksena on edistää väkivallattomuutta kuntalaisten lähisuhteissa niin kotioloissa kuin arjen muissa ympäristöissä. Tämän lisäksi yhteistoiminnassa halutaan tuottaa lähisuhdeväkivallan vastaisen työn toimintakulttuuri ja -ympäristö.

4.2.1 Tavoitteet

Muutos toimintakulttuurissa ja -ympäristössä saadaan aikaan, kun

- 1) lähisuhdeväkivalta ilmiönä on selkeästi määritelty
- 2) lähisuhdeväkivallasta on saatavilla riittävästi tietoa
- 3) suojaavien tekijöiden vahvistaminen ja varhainen puuttuminen toteutuvat arkiympäristöissä
- 4) lähisuhdeväkivallan riskit tiedostetaan
- 5) lähisuhdeväkivalta tunnistetaan ja siihen puututaan
- 6) lähisuhdeväkivaltaan osalliset ohjataan yksilöllisesti auttamisjärjestelmän piiriin ja he saavat tarvitsemansa avun
- 7) viranomaisten välisessä tiedonkulussa ja yhteistyössä huomioidaan myös terveydenhuolto-lain mukainen kuntalaisten valinnanvapaus terveyspalvelujen käyttämisessä
- 8) työnjako, vastuu ja johtaminen lähisuhdeväkivallan vastaisessa työssä on selkeästi määritelty ja sovittu
- 9) lähisuhdeväkivallan kohtaamisessa huomioidaan työntekijöiden työsuojelun liittyvät asiat.

4.2.2 Teot

Uudenlainen, ylisukupolvista lähisuhdeväkivaltaa vastustava toimintakulttuuri ja -ympäristö saavutetaan seuraavanlaisten tekojen avulla.

1) Viestintä ja vaikuttaminen

- yleiseen mielipiteeseen ja asenteisiin vaikuttaminen
- arvokeskustelun käyminen: perusarvona ”Väkivallaton Vantaa – väkivallasta vapaa Vantaa”
- toimintasuunnitelman hyväksyminen ja siihen sitoutuminen yhteisesti kaikilla organisaation tasoilla
- yleisen tietoisuuden lisääminen esimerkiksi somessa ja chatissa
- asukkaiden vastuuseen vetoaminen
- teemapäiviä ja teemavuosi esimerkiksi vuonna 2019
- kampanjoita: teemoja, jotka ovat poikkihallinnollisia, rajat ylittäviä ja eri toimijoita kokoa-
via ja
- lähisuhdeväkivallan vastainen työ on näkyvä teema politiikoille ja viranhaltijoille.

2) Lähisuhdeväkivallan ennaltaehkäisy ja varhainen puuttuminen

- lasten kokonaisvaltaista hyvinvointia tarkastellaan myös tästä näkökulmasta
- ylisukupolvisen väkivallan ehkäisyssä lapsen kuuleminen tehdään arkiseksi käytännöksi
- puheeksiottaminen: jokaisella asiakkaalla ja potilaalla on oikeus puheeksi ottavaan työntekijään ja kuuluksi tulemiseen
- helposti saavutettavaa tietoa niin kuntalaisten kuin ammattilaisten kannalta; monikanavaisuus: internet (linkit), käsikirjat, A4-ohjeet, videot, vanhempainillat jne.
- perustason hoitomalli: kaikille avuntarvitsijoille tarpeensa mukainen jatkohoito
- puhekulttuurin muutos: väkivallasta puhuminen ei ole enää tabu ja
- tarvittavien henkilöstö- ja toimintaresurssien turvaaminen.

3) Palvelujen järjestäminen lähisuhdeväkivallan eri osapuolille

- sateenvarjo-malli: selkeät työvälineet (toimintatavat ja yhteistoiminnallisuus) ja joustavat palvelurakenteet, jolloin avuntarvitsija ei huomaa olevansa ”rakenteissa”, eikä apu ole työntekijäriippuvaista
- kootaan olemassa olevat palvelut: huomioidaan eri asiakasryhmät ja lähisuhdeväkivallan eri osapuolet ja
- kootaan puuttuvat palvelut sekä mistä ja miten puuttuvat palvelut hankitaan (vertaistuki, matalan kynnyksen palvelut, kriisipalvelut, sosiaalityö, päihde- ja mielenterveys ja terapia-palvelut).

4) Eri toimijoiden vastuun ja työnjaon määrittäminen

- toimintamalli ja lähtökohta: avuntarvitsija on aina keskiössä
- määritellään selkeästi työnjako, vastuu ja johtaminen lähisuhdeväkivallan vastaisessa työssä
- kuvataan prosessit ja niiden johtaminen palvelujärjestelmän eri tasoilla
- mallinnetaan viranomaisyhteistyö ja yhteistyö kolmannen sektorin toimijoiden kanssa
- määritellään peruspalvelut ja eri toimijoiden roolit ja tehtävät: esimerkiksi koulussa, päivähoidossa, neuvolassa, terveydenhoidossa, nuorisopalveluissa ja seurakunnissa toimivien tehtävänä ovat tunnistaminen, puheeksi ottaminen ja ohjaaminen palveluluihin sekä oman tuen antaminen lapselle, nuorelle tai aikuiselle sekä
- sovitaan yhdessä työyhteisökohtaiset puuttumisen toimintatavat ja se, miten ne liitetään yhteen.

5) Ammattilaisten osaamisen turvaaminen

- lähisuhdeväkivallan kohtaaminen on monialaista ja moniammatillista työtä, joka vaatii myös erityistä osaamista
- jatkuva perehdyttäminen ja ajantasaisen toimintatiedon päivitys sekä

- jatkuva koulutus ja työnojaus: tiedolla vaikutetaan henkilöstön omiin asenteisiin ja arvoihin sekä parannetaan ja ylläpidetään henkilöstön ammatillisia valmiuksia määrittelemällä välineitä puuttua väkivaltaan.

Lähtökohtana on, että lähisuhdeväkivaltaa kohtaavilla ammattilaisilla on vähintään perustiedot väkivallan yleisistä ja erityisistä piirteistä sekä työkäytännöistä (ks. Koulutussuunnitelma, liite 1.) Ne auttavat lähisuhdeväkivallan tunnistamisessa, puheeksi ottamisessa (osaaminen) ja ohjauksessa avun piiriin. Lähisuhdeväkivallan eri osapuolten auttaminen sosiaali- ja terveydenhuollossa on erityistä osaamista vaativa tehtävä, joten se edellyttää jatkuvaa työnohjausta ja täydennyskoulutusta. Henkilökunnan osaamisen ylläpitämisessä on huomioitava henkilökunnan vaihtuvuuden edellyttämä jatkuva koulutuksen tarve.

6) Yleisyyden kuvaaminen

- kootaan mittaamisen ja arvioinnin välineitä, jotta lähisuhdeväkivaltaa ilmiönä voidaan seurata ja analysoida aiempaa paremmin sekä
- hyödynnetään mm. Apotin, poliisin tilastojen ja tutkimustiedon mahdollisuudet

7) Arvioinnin kehittäminen

- yhteistoiminnan jalkautuminen eli miten toimintasuunnitelma elää organisaatioiden eri tasoilla
- määritellään seuranta- ja arviointijärjestelmä eli millaisin välinein ja mittarein toimintakulttuurin ja -ympäristön muutoksia seurataan ja arvioidaan sekä
- muutoksen näkyvyys asukkaille ja asiakkaille sekä työntekijöille.

4.2.3 Yhteistoiminnan järjestäminen

Vantaan Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman 2018-2022 mukaan ennaltaehkäistään sekä puututaan kiusaamiseen ja väkivaltaan päivittämällä lähisuhdeväkivallan vastaisen työn toimintasuunnitelma. Vastaavasti Vantaan ikääntyneen väestön hyvinvointisuunnitelman 2018-2022 mukaan lisätään mahdollisuuksia ilmoittaa huolesta ja lisätään asiakastyötä tekevien viranomaisten yhteistyötä ja yhteisöllisyyttä lisääviä työtapoja. Vantaan turvallisuustyön osana lähisuhdeväkivallan vastaisen työn vastuutahoksi on määritelty sosiaali- ja terveydenhuollon toimiala yhteistoiminnassa sivistystoimen, asukaspalvelujen, Vantaan poliisin, Vantaan seurakuntayhtymän, (eri uskontokuntien) ja järjestöjen kanssa. Yhteistoiminnallisen kehittämistyön veto- ja koordinoituvastuu on Vantaan lähisuhdeväkivallan vastaisen työn ohjausryhmällä, jonka kokoonpanossa ovat kaikki edellä luetellut tahot.

Ohjausryhmän tehtävänä on koota vantaalaiset toimijat pohtimaan ja sopimaan yhteisesti

- mitä väkivallaton Vantaa konkreettisesti tarkoittaa
- miten erilaiset järjestöt, kuntalaiset mukaan lukien, liittyvät tähän toimintaan mukaan ja

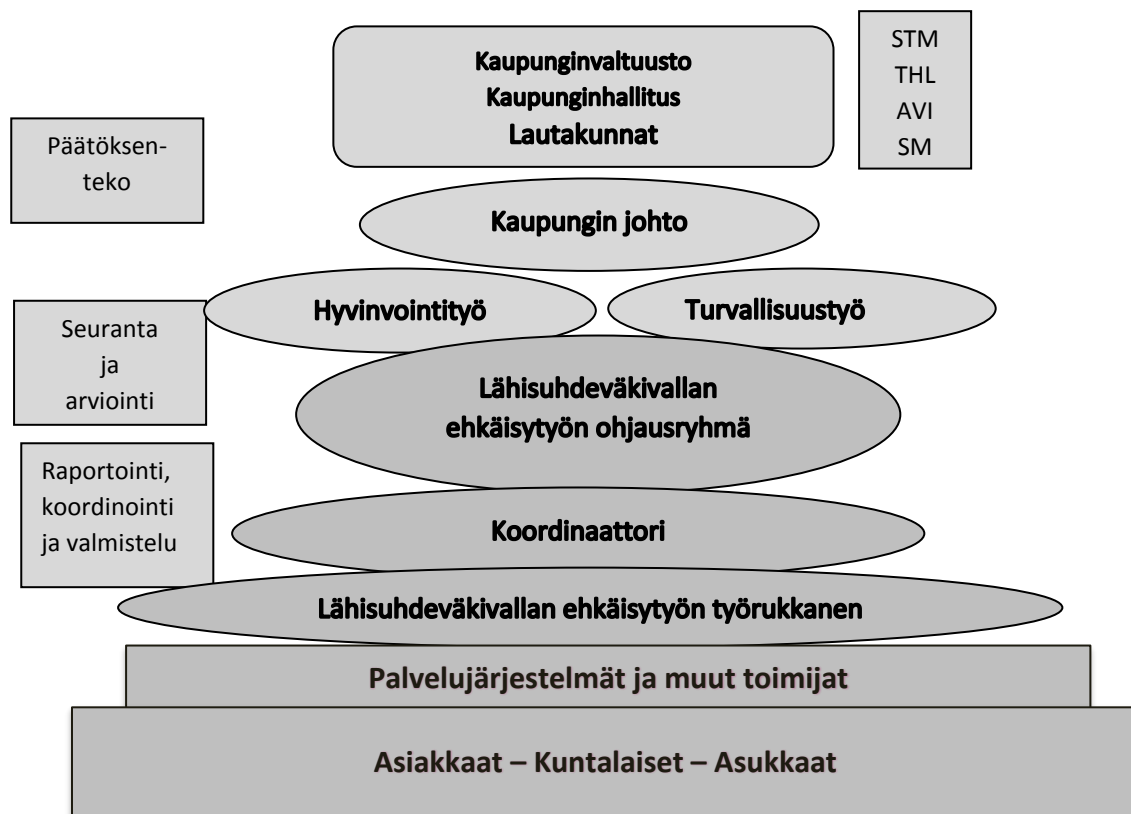
- mitä väkivallaton Vantaa eri toimijatahojen kannalta käytännön toimintana tarkoittaa.

Ohjausryhmä toimeenpanee ja ohjaa toimintakulttuurin ja -ympäristön muutosta samalla huolehtien seurannan ja arvioinnin kehittamisestä. Ohjausryhmän lisäksi raportointi-, koordinointi- ja valmisteluasioissa keskeisenä käytännön toimijana on lähisuhdeväkivallan vastaisen työn koordinaattori. Hän edistää yhdessä eri palvelujärjestelmien ja sidosryhmien toimijaverkostossa ("työrukkanen") tässä suunnitelmassa asetettujen tavoitteiden jalkautumista osaksi palvelujärjestelmää, sen rakenteita ja käytäntöjä.

Työrukkasen tehtävänä on

- yhteistoiminnan sujuvoittaminen: asiakas ja potilastyöhön liittyvien toimintamallien kokoaminen
- koota olemassa olevan tieto: auttamis- ja puuttumisprosessien koordinointi
- koota koulutustarpeet: henkilöstön osaamisen edistäminen sekä
- työskentelyn tuloksista tiedottaminen.

Seuraava (Kuvio 2) kaavio kuvaa Vantaan lähisuhdeväkivallan vastaisen työn organisaatiota.

Kuvio 4: Lähisuhdeväkivallan vastaisen työn organisaatio Vantaalla.

Lisätietoja toimintasuunnitelmasta ja sen jalkauttamisesta antavat Vantaan lähisuuhdeväkivallan vastaisen työn ohjausryhmän puheenjohtaja Anna Cantell-Forsbom ja ohjausryhmän sihteeri ja toiminnan koordinoija Maija Uramo. etunimi.sukunimi@vantaa.fi

LÄHTEET

Aluehallintovirasto, Sosiaali- ja terveysministeriö ja Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2013): LÄHISUHDE- JA PERHEVÄKIVALLAN EHKÄISY KUNNASSA JA KOORDINAATTORIN TEHTÄVÄKUVAMALLI. Käytännön ohjeita lähisuhde- ja perheväkivallan strategiseen suunnitteluun ja ehdotuksia väkivallan ehkäisyn koordinaattorin toimenkuvamalliksi. Tammikuu 2013.

DiScala, Carla & Sege, Robert & Li, Guohua & Reece, Robert (2000): Child abuse and unintentional injuries: A 10-year retrospective. *Archives of Pediatrics & Adolescent Medicine* 154 (2000): 1, 16–22.

Fagerlund, Monica; Peltola, Marja; Kääriäinen, Juha; Ellonen, Noora & Sariola, Heikki (2014): Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset 2013. Lapsiuhritutkimuksen tuloksia. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 110. Julkaistu 12.12.2014

Hallituksen tasa-arvo-ohjelma 2016–2019. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2016:4.

Kuoppamäki, Sanna-Mari & Kääriäinen, Juha & Ellonen, Noora (2011): Physical violence against children and adolescents reported to the police. Discrepancies between Register-based Data and Child Victim Survey. *Violence and Victims* 26 (2011): 2, 257–268.

Piispa, Minna & Heiskanen, Markku (2000): Väkivallan hinta: naiseen kohdistuvan väkivallan kustannukset Suomessa. Tilastokeskus: Sosiaali- ja terveysministeriö

Söderholm A., Kivitiä-Kallio S. (2012) (toim.): Lapsen kaltoinkohtelu. 2. painos. Kustannus Oy Duodecim. Porvoo 2012.

LIITTEET

Liite 1: Lähisuhdeväkivalta – osaamisen vahvistaminen -koulutusmoduulit

Lähisuhdeväkivalta – osaamisen vahvistaminen

Väkivallaton Vantaa

Vantaan kaupunki
Sosiaali- ja terveydenhuollon toimiala
Lähisuhdeväkivallan vastainen työ / Ohjausryhmä
Koonti: Maija Uramo ja Meija Tuominen
Huhtikuu 2018